

Ansvarlige redaktører:

Erling S. Andersen
Bjørnulf Sandberg
Åge R. Sørsveen

Redaksjonsmedlemmer:

Dag Bjørnland
Harald Fure

Redaksjonsutvalg:

Forsker Arne Amundsen
Konsulent Johan Frøland
Amanuensis Kåre Gissvoll
Kontorsjef Eskild Jensen
Cand. oecon. Kristen Knudsen
Konsulent Jan E. Korsøth
Vit.ass. Tore Lindholt
Cand. oecon. Bjørn Tryggeset
Vit.ass. Per H. Vale

INNHold

Arne Lie:	
Norge på vei inn i	
Europa på ny?.....	3
Rolf Roem Nielsen:	
Debattinnlegg	11
Olav Borgan:	
Debattinnlegg	14
Thor Støre:	
Debattinnlegg	16
Intervju Gunnar Helle-	
sen/Ragnar Christiansen	19
Leif Johansen:	
Problemstillingen og ut-	
viklingslinjen i økonomisk	
vekstteori	23
Norsk/svensk tollunion —	
Debattinnlegg ved Jan	
Didriksen og Thor Støre	31
J. R. H. Pringle:	
This tax should help boost	
manufacturing output..	33
Sosialøkonomisk Embets-	
eksamen 1966	34

SOSIALØKONOMEN

Utgitt av

Sosialøkonomisk Samfunn.

Utkommer med 10 nummer
pr. år og sendes gratis til
foreningens medlemmer.

Adresse: Frederiksgt. 3,
Oslo 1

Abonnementspris kr. 30,—
pr. år. Enkeltnummer kr. 3,—

Prisstabilitet

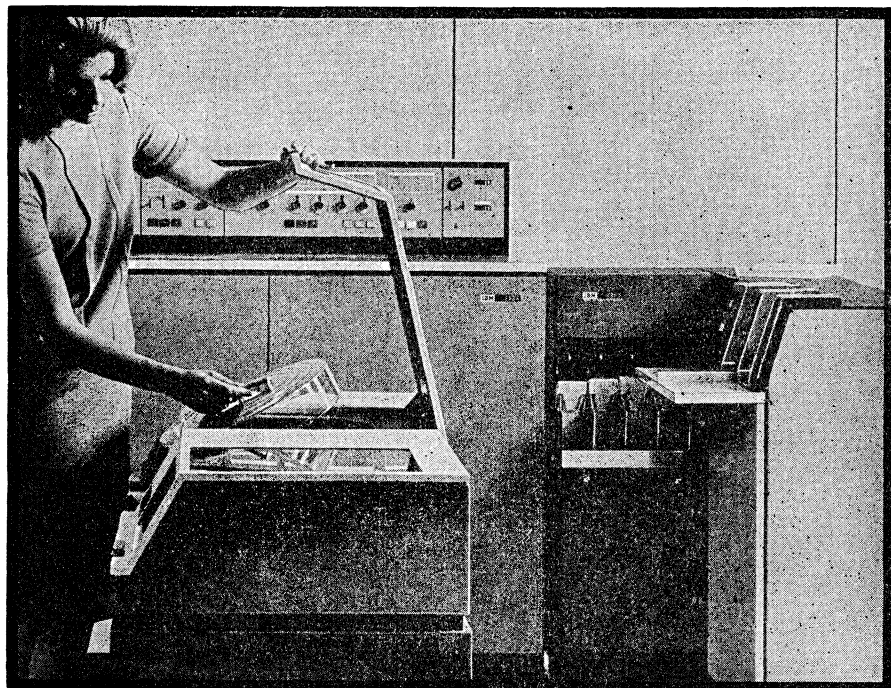
Prisutviklingen har vært ett av de store diskusjonstemaer i vårt politiske liv de siste år. I motsetning til tidligere er det nå Arbeiderpartiets representanter som er på offensiven. Utløsningen av et indekssoppgjør om et par måneder vil antageligvis bidra til enda kraftigere språkbruk. De borgerlige partier har da også gjennom sine løfter før siste stortingsvalg innrettet seg slik at de står godt til for angrep. De beklager nå den prismessige utvikling vi har hatt det siste år, men tillegger at de håper og tror at det nok skal gå bedre.

Siden det nå kan slås fast at både Arbeiderpartiet og de borgerlige partier har mislykkes i sine bestrebelser på å holde stabile priser, så skulle tiden være inne til å gjøre et forsøk på å sanere prisdebatten. Det burde være mulig å komme over på et mer prinsipielt plan, vekk fra de nå særdeles lite konstruktive diskusjoner der problemstillingen er hvorvidt man nå har en mindre prisstigning enn man hadde i en eller annen tidligere tidsperiode eller om prisstigningen i Norge gjennomsnittlig har vært mindre enn i et eller annet land, som det da etter sigende skal være naturlig å sammenlikne oss med.

Vi burde kunne få en diskusjon om hvilken verdi det har å holde stabile priser og hvilken vekt det bør legges på en målsetting om prisutviklingen sett i relasjon til de andre samfunnsøkonomiske målsettinger. En diskusjon om verdien av en stabil prisutvikling kan ta utgangspunkt i ikke-økonomiske velferdskriterier eller man kan basere seg på rene økonomiske vurderinger eller eventuelt en kombinasjon; men i alle tilfelle bør man klargjøre hvilken konsekvens den prisutvikling som man tar sikte på vil ha for valg av virkemidler og for muligheten til å realisere andre samfunnsøkonomiske målsettinger. Alt for ofte diskuteres prisstabilitet ut fra den hypotese at alternativet til dagens situasjon med prisstigning er en situasjon der alt annet er likt, men hvor en ikke har prisstigning.

Vi har en diskusjon om utviklingen av prisnivået. Dette er en klar forenkling. I virkeligheten er det jo prisene på de enkelte varer og tjenester som endrer seg. Det kan ikke være uten interesse hvordan en prisstigning av en viss størrelse, slik vi kan avlese den i konsumprisindeksen, er framkommet. Utviklingen i de relative priser vil i høy grad påvirke etterspørselens sammensetning. Det synes derfor rimelig at en prinsipiell debatt om prisutviklingen ikke bare bør omfatte det generelle prisnivå, men utvides til å dekke utviklingen i de relative priser.

EDB - nytt-fra IBM

Modell 20 m/ platestasjoner

IBM System/360 modell 20 ble annonsert som et kortorientert system, men har siden fått magnetbåndutstyr og nå — platestasjoner med utskiftbare platesett.

Den nye platestasjonen leveres i to modeller. Modell 11 har en lagringskapasitet på 5,4 mill. tegn og en gjennomsnittlig søketid på 75 millisekund. De tilsvarende tall for modell 20 er 2,7 og 60.

To platestasjoner kan tilkobles systemet og gi inntil ca. 11 millioner tegns hukommelseskapasitet. Med de utskiftbare platesett kan en modell 20-bruker bygge opp nærmest ubegrensede dataregistre.

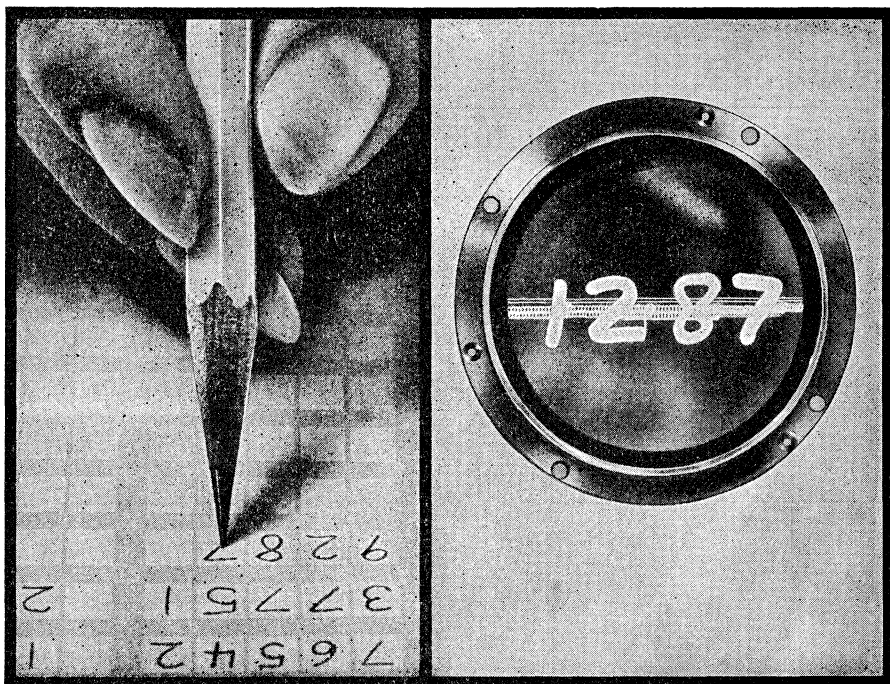
En innholdsrik programpakke leveres med systemet.

Numerisk håndskrift direkte inn i datamaskinen

For første gang presenteres et standardprodukt som kan lese håndskrift. IBM 1287 optisk leser kan lese håndskrevne tall og fem forskjellige bokstaver (C, S, T, X, Z).

IBM 1287 leveres i to modeller. Modell 1 leser skrevne eller trykte data fra en eller flere linjer på enkeltblanketter i en gjennomkjøring. (Blankettstørrelsen kan variere fra 57,15 x 76,2 mm til 150 x 228,6 mm.)

Modell 2 kan i tillegg lese data fra en journal eller rull fra bokføringsmaskin, kassa-apparat eller regnemaskin. De leste data overføres direkte til IBM System/360 modell 30, 40 eller 50. Opp til 8 optiske lesere kan tilknyttes de nevnte modeller av System/360.

Utdannelse

IBM-skolen i Oslo utdanner uten omkostninger våre kunders personale på alle trinn i bruken av hullkort- og EDB-anlegg. I 1965 hadde IBM-skolen 2500 elever. Kursvirksomhet foregår også ved utdannelsessentre i Sverige og Nederland.

Teknisk service

IBM's tekniske service er faglig og geografisk meget godt utbygget. Alle kunder har derfor sikkerhet for hurtig installasjon, regelmessig vedlikehold og rask hjelp når det måtte trenge.

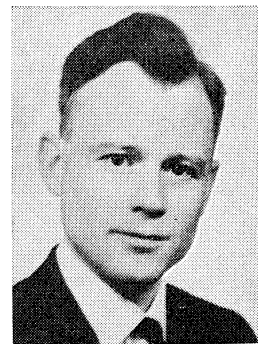
Konsulenttjenester

IBM står over en betydelig stab av salgs- og system-konsulenter. Spesialgrupper dekker handel, industri, bank, forsikring og offentlig forvaltning. På kjente og nye bruksområder står vi til tjeneste med råd og veiledning.

NORGE PÅ VEI INN I EUROPA PÅ NY?

AV KONTORSJEF CAND. OECON. ARNE LIE

(FOREDRAG HOLDT I SOSIALØKONOMISK SAMFUNN DES. 1966)

1. Innledning

Enkelte nasjonale eiendommeligheter

Egentlig burde jeg her gjøre rede for den politiske ideologi som går under navnet «Europa-bevegelsen», dens motiver, menn og metoder. Jeg burde gi en beretning om hvordan en relativt liten gruppe politikere og halvpolitiske embetsmenn under spesielle omstendigheter lyktes å bruke den økonomisk/teknisk utvikling som et hjelpemiddel til å skape nye former for direkte samkvem mellom regjeringene, nye linjer i regjeringenes avgjørelsesprosess og en ny mellomfolkelig rettsorden. Jeg burde vise hvordan en ny samarbeidsteknikk har ført til en kjedereaksjon i de europeiske nasjoners samarbeide med hverandre og i deres forhold til den øvrige verden; den kjedereaksjon som Europa-politikerne tok sikte på å utløse.

Europabevegelsen som ideologi eller økonomisk/politisk teori kan man imidlertid lese om på en langt mer interessant måte annesteds. Dessuten vil slike ideologier vanligvis ikke ha noen særlig appell til oss nordmenn, spesielt ikke hvis de kommer utenfra. Jeg vil derfor avstå fra å gi en innføring i noen politisk filosofi her.

Det som har opptatt sinnene, særlig blant økonomer og næringsdrivende, er hvordan et formelt medlemskap i et organisert vest-europeisk samarbeide vil virke på produksjonen, næringsstrukturen, sysselsettingen, rentenivået etc. Mest ekstremt kom disse synspunkter til uttrykk forrige gang, da man diskuterte hvorvidt norsk medlemskap i Fellesmarkedet ville

gi muligheter for å øke produksjonen med 4 % i året, i stedet for 3,5 % hvis vi forble utenfor, eller hvorvidt det motsatte ville være tilfelle. Jeg burde derfor forsøke å klargjøre hvilke bedriftsgrupper og næringer som kan få sine konkurransevilkår endret under avvikling av toll og visse andre offentlige og private markedsreguleringer, og dermed finne ut om produksjonen totalt sett øker, minker og endrer sammensetningen om yrkesfordelingen blir annerledes, om takten i nedleggelsen av små jordbruksenheter settes opp osv.

Imidlertid vil jeg overlate til de mer kvalifiserte å utføre denne slags analyse. Det er vel også tvilsomt om den ville være til noen særlig nytte som hjelpemiddel i vår politikk i relasjon til markedsspørsmålene. Vi er jo i Norge som i Europa, inne i en sterk endring av samfunnsstrukturen, teknisk, økonomisk og politisk. Markedsspørsmålene, slik vi møter dem i juridisk form i Roma-traktaten, er sannsynligvis i denne forbindelse av underordnet betydning.

I stedet vil jeg ta opp enkelte eiendommeligheter ved norsk politikk i sin alminnelighet og i særdeleshet i forhold til vårt samarbeide med andre befolkningsgrupper. Disse eiendommeligheter har gjort det vanskelig for oss å vurdere realistisk og nøkternt de muligheter som bys Norge i internasjonalt samarbeide, og de har hemmet vår deltakelse i diskusjonen av økonomisk/politiske spørsmål i mellomfolkelige organer.

For det første vil vi gjerne her i Norge gi uttrykk for at vi er sterke *tilhengere av mellomfolkelig samarbeide* i alle former, spesielt

på det økonomiske område. Norge er en liten økonomi med et høyt spesialisert næringsliv som trenger store forsyninger utenfra, og som avsetter varer og tjenester ute for omkring 40 % av produksjonen. Vi viser til disse fakta for å underbygge vårt ønske om samarbeide.

Den alminnelige oppfatning i Norge om vår egen samarbeidsiver stemmer imidlertid ikke med våre faktiske handlinger og avgjørelser. Her er det en stor avstand mellom vår tale og våre gjerninger. Ytterst sjelden har norske myndigheter gått i spissen for et praktisk samarbeide i konkrete spørsmål eller om mer omfattende programmer. For min del kjenner jeg i nyere tid bare til vårt arbeide for å bevare frikonkurransesystemet for internasjonal sjøtransport. På den annen side har jeg erfart at Norge har vært prinsipiell motstander av eller har stilt seg tvilende til så å si ethvert forslag om økonomisk samarbeide, uansett i hvilken retning forslaget har gått, så sant forslagene har forpliktet oss på en eller annen måte, eller krevet en endring i vår politikk. Vi har i virkeligheten vært ytterst stasjonære i vårt syn på samarbeidsformer og målsettinger i vårt samliv med andre nasjoner.

Den annen eiendommelighet i vår nasjonale karakter gjelder vår *moraliserende innstilling* til nasjonenes interesser og handlinger. Vi har på forhånd avgjort hvilke nasjoner som er vennligsinnede og som vi kan ha tillit til, og hvem som er de evige urostiftere og hensynsløse egoister, hva enten det gjelder spørsmål om å bevare freden eller å utnytte jordens materielle rikdommer. Vi har så lett for å trekke skillelinjer mellom de tradisjonelt gode befolkningsgrupper og de tradisjonelt onde. Vi har svært ofte en gang for alle bestemt oss for hva som er god eller dårlig politikk.

Det er selvsagt enklere å ta standpunkt i tvistesporsmål mellom nasjonene når vi har gruppert dem på denne måten. Men jeg tror vi må innstille vår politikk på at ingen enkelt nasjon er i alle spørsmål den syndefulle, liksom lite som andre nasjoner er de som alltid vil oss vel. Vi må akseptere med stor sinnsro at andre nasjoner kan ha andre politiske og økonomiske interesser enn vi, uten derfor å oppfatte dem som uvenner. Det er slike interessekonflikter som mellomfolkelig samarbeide skal løse.

Enda viktigere er det å bli klar over at våre tradisjonelle venner ute i verden ikke alltid har de samme interesser som vi, og at vi derfor til sine tider må ha mot til å være uenig med dem og handle annerledes enn de gjør.

Vår tredje eiendommelighet gjelder vår utpregede *interesse for formaliteter*. Mange ganger har jeg stusset over den nidkjærhet med hvilken norske myndigheter kan diskutere setningsformuleringer i mellomfolkelige avtaler, mens man er mindre opptatt av de bakenforliggende intensjoner og samarbeidet i prak-

sis. Denne formalisme kommer til uttrykk på mange måter. Dels har vi her en slags språkstrid, hvor vi føler oss på hjemmebane. Dels vil vi ved formuleringer ta vekk det reelle innhold i en avtale. Dels er vi så sterke tilhengere av bestemte økonomiske virkemidler og metoder at middelet blir et mål i seg selv. Det aller viktigste område for norsk formalisme omfatter vårt syn på den nasjonale suverenitet, og den måte suvereniteten bør komme til uttrykk på.

Jeg vil forsøke å presisere hvordan disse tre nasjonale eiendommeligheter spiller inn i vårt mellomfolkelige økonomiske samarbeide, i håp om at en klargjøring av våre tanker kan hjelpe oss til å behandle markedsspørsmålene på en måte som vi er tjent med.

2. Samarbeidssystemet

Vi kan da begynne med vårt syn på selve samarbeidssystemet. Etter at andre land i OEEC overbeviste oss om nytten av å utvikle kvoteordninger i utenrikshandelen, har *frihandelsystemet* vært den bærende idé for norsk markedssamarbeide. Frihandelen forutsettes da å omfatte varer som fremstilles av industrien. At vi vil ha tollfrie salg av våre eksportprodukter på andre lands markeder, er en selvsagt og uinteressant problemstilling. Vi er dog villige til å praktisere den samme frihandel for industrivarer som andre land vil markedsføre hos oss. Vi har erkjent at denne frihandel har ført til en hensiktsmessig omgruppering av norsk industri og til økt produksjon og handel. Frihandel innenfor et Atlanterhavs-samfunn blir gjerne oppfattet som det samarbeidssystem som ville gavne oss mest og som vi ville velge hvis vi hadde noe valg.

Men der tror jeg vi tar feil. En avvikling av offentlige handelsrestriksjoner er ingen garanti for at produksjonsmulighetene innenfor et slikt frihandelsområde utnyttes på en måte som vi og de øvrige deltakere mener er den beste. Heller ikke er et frihandelssystem alene noen garanti for at produksjonsresultatet fordeles på en måte som vi anser for å være rimelig for de enkelte deler av området eller for de sosiale grupper. Adgangen til å la varer sirkulere fritt gjennom tollstedene må etter min oppfatning suppleres med en økonomisk politikk.

Når produksjon og omsetning i Norge og i Europa for øvrig i det vesentlige foregår i privateide bedrifter, og når vi også i overskuelig fremtid velger å organisere økonomien i en slik privat-konkurrerende markedsøkonomi, må vi være interessert i å få presisert hvilke konkurransefaktorer som bedriftene skal benytte seg av og hvilke man vil velge å tillegge størst betydning ved allokering av ressurser.

Vi må vite noe mer om konkurranse-systemet og hvordan det arbeider i praksis, før vi kan bedømme hvorvidt et frihandelssystem virker på en måte som vi mener er hensiktsmessig.

Produksjonskostnader og priser representerer bare enkelte konkurransefaktorer. Andre faktorer omfatter bedriftenes evne til å selge mot kreditt og deres adgang til å slutte avtaler om produksjonssamarbeide og markedsdeling. Regjeringene påvirker bedriftenes konkurransestilling ved bestillinger, tilskudd, skattelette og offentlig finansiert forskning. Den måte sparing allokteres på innenfor de nasjonale grenser og over landegrensene er viktig for bedriftenes finansieringsmuligheter for salg og investeringer. Det er heller ikke likegyldig for den fri omsetning av varer hvilke muligheter som gis det enkelte medlemsland av en samarbeidende gruppe til å ha ulikevekt i vare- og tjenestebyttet, eller hvilke bestemmelser som skal gjelde for sentralbankenes kredittgivning til hverandre. Det enkelte lands salgsmuligheter i tredje land er heller ikke uberørt av den samarbeidende gruppes ytre handelspolitikk, for ikke å tale om formene for landenes hjelp til utviklingsland.

Frihandelssystemet, slik vi har det i EFTA og ønsker å få det i Atlanterhavsområdet, omfatter bare en del av den økonomiske politikk. Jeg føler meg ikke overbevist om at Norge eller resten av verden er tjent med at den øvrige del av politikken skal overlates til de enkelte regjeringers frie valg eller at man begrenser seg til å ha en akademisk og uforpliktende diskusjon av enkelte økonomiske emner, slik som vi nå har det i OECD.

Mer enn noen gang før er det behov for å utforme den økonomiske politikk etter et helhetssyn både på det nasjonale og internasjonale plan. Et partielt samarbeide i form av et frihandelssystem og ikke noe særlig mer utover det, er etter min oppfatning en uheldig form for økonomisk liberalisme som i det lange løp neppe vil gavne små økonomiske enheter som Norge. Jeg mener at regjeringene i Fellesmarkedet har erkjent nødvendigheten av å se økonomiske spørsmål i sammenheng og la den økonomiske politikk overfor hverandre og resten av verden omfatte alle sider av samfunnets virksomhet. De norske myndigheter må ta konsekvensene av dette syn, dersom de mener det alvorlig at Norge bør delta i et økonomisk fellesskap.

Selvsagt kan det være ubehagelig for en regjering å måtte ta standpunkt til aktuelle interessekonflikter mellom næringsgrupper og sosiale grupper. Det samarbeide vi har hatt i Europa, har bestått i å endre på de bestående interesseforhold. Et samfunn i vekst er jo nettopp et samfunn som endrer seg m. h. t. produksjonens sammensetning, næringerens relative betydning, yrkesbefolkningens utdannelsesbehov, organisasjonenes makt

osv. Hittil har disse endringer i Norge blitt smuglet mer eller mindre ubemerket inn gjennom frihandelssystemet, som først og fremst har stilt de private bedrifter overfor nye situasjoner. Regjeringen har stort sett begrenset seg til å være tilskuer til den tilpasningsprosess som næringslivet er i gang med. I et samarbeide som går utover frihandelssystemet, vil regjeringen i langt større grad selv bli direkte engasjert. En sammensmeltning av den norske økonomi med en større økonomisk enhet vil innebære at den produksjonsstruktur og den disponering av ressurser som i Norge tidligere fortonte seg som optimal, ikke lenger vil være det innenfor en større økonomi. Selv om det kanskje ikke harmonerer så bra med den nåværende regjeringens ideologi, ville den handle klokt om den nå forsøkte å vurdere hvordan en prioritering av de ulike produksjons- og investeringsvirksomheter ville stille seg for regionen Norge i en europeisk fellesøkonomi.

3. Enkelte problemer

Sannsynligvis vil vi i en europeisk fellesøkonomi bli stilt overfor helt andre problemer enn dem som har vært våre tradisjonelle diskusjonsemner i tilknytning til Fellesmarkedet. Jeg vil derfor begrense meg til noen få bemerkninger om økonomiske spørsmål som i særlig grad har vært fremme i den politiske debatt.

Jeg har bare kunnet spore opp ytterst få eksempler på at utlendinger har drevet sin næringsvirksomhet i Norge på en måte som kan være kritikkverdig i forhold til norske interesser. Derimot foreligger et overbevisende materiale om at industribedrifter som helt eller delvis kontrolleres av utlendinger, har bidratt til en større øking av de norskdisponerte inntekter og har blitt ledet på en bedre måte enn det man finner hos tilsvarende norsk-eide bedrifter eller i norsk industri for øvrig. Utenlandsk deltakelse i norsk produksjonsliv er allerede i dag meget omfattende, det er bare så få som vet det.

Ingen formelle eller faktiske bindinger i Fellesmarkedets system er til hinder for at norske myndigheter kan regulere industrielle eller andre næringsetableringer, hva enten de er ledet av utlending eller innlending. De reguleringer vi ønsker å ha, må imidlertid praktiseres likt for innlending og utlending, på samme måte som vi i dag ikke har noen særskilt konsepsjonslov for bergensere og en annen for nordmenn for øvrig. Den någjeldende konsepsjonslovgivning inneholder særbestemmelser overfor utlending. Disse bestemmelser er irrelevante i forhold til vår industripolitikk. Det avgjørende for vår industrielle utvikling er ikke statsborgerskapet til medlemmene av en

bedrifts styre. Det forhold at mer enn 20 % av et selskaps aksjekapital eies av utlendinger, synes for meg ikke å være noen tilstrekkelig begrunnelse for at dette selskap skal pålegges visse vilkår som tilsvarende norsk-eide bedrifter fritas for.

Derimot kunne jeg godt se behovet for en generell etablerings- og lokaliseringslov, som skulle gjelde for all næringsdrift av en viss større betydning uansett om den var norsk- eller utenlandsk-eiet. Forutsetningene for en slik regulering måtte da være at man har klare forestillinger om hva slags industristruktur det er enighet om å tilstrebe. I forhold til utenlandske etableringer kunne kanskje en slik lov sørge for at utenlandsk-eide selskaper bidrar til å skape et industrielt forskningsmiljø i Norge med hjelp fra moderselskapet. I særlig grad kunne en lokaliseringslov være et nyttig hjelpemiddel i distriktpolitikken.

Den etablerings- og distriktpolitikk som føres av enkelte av landene i Fellesmarkedet, inneholder en langt kraftigere og direkte offentlig regulering enn den man har vært villig til å akseptere i Norge. Problemstillingen for Norge er derfor ikke om vi har adgang til å ha etableringskontroll og drive distriktpolitikk som medlem av Fellesmarkedet. Det har vi adgang til. På bakgrunn av de betenkeligheter som nylig ble uttalt av Industriforbundets president mot en aktiv lokaliseringspolitikk fra myndighetenes side og den uklarhet som generelt hersker i Norge om distriktpolitikken, er det relevante spørsmålet hvor langt de norske interessegrupper selv vil gå og i hvilken retning de vil gå. En utvidet europeisk integrasjon vil aksentuere nødvendigheten av å bli enige med oss selv om hva vi mener med distriktpolitikk og kanskje se den i noe annet perspektiv enn det vi har anlagt tidligere.

Våre interesser i fiskeripolitikken ligger ikke først og fremst i å holde utenlandske fartøyer utenfor 12-mils-grensen eller hindre dem i å ilandbringe fisk til vår foredlingsindustri. Det egentlige problem ligger i å få en bedre internasjonal regulering av oppfisket kvantum i Nordsjøen og Nord-Atlanteren og hvordan man i Norge som i andre land, kan få en bedre styring på investeringsinnsatsen for å oppnå lønnsomhet og fornuftigere konkurranse om den samme fiskebestand. Disse spørsmål kan ikke håndteres utelukkende som et nasjonalt anliggende.

Fellesmarkedet har ennå ikke fastlagt sin fiskeripolitikk. Kommisjonen fremla i juni i år et forslag som ligger nær opp til Fellesmarkedets jordbrukssystem, med offentlige markedsregulering, avtalte priser, støtteordninger til investeringer, kvalitetsregler osv. En politikk fra de norske myndigheters side burde kanskje gå ut på å få fastsatt fiskepriser og støtteordninger slik at inntektsoverføringene til fiskeriene for en stor del blir båret av de

øvrige europeiske lands konsumenter. Vi er på dette felt i en liknende stilling som Frankrike i forhold til sitt jordbruk. En felles europeisk fiskeripolitikk kan dessuten være et utgangspunkt for en bedre regulering av fiskebestanden i havet. Tiltak for å bevare naturgrunnlaget er en viktig del av Kommisjonens forslag.

Formelt er vi nå i en bedre utgangstilling til å delta i et fiskerisamarbeide. Med lov av 17. juni 1966 ga Stortinget fullmakt for Regjeringen til å tillate ilandbringelse av fisk fra utenlandske trålere som ledd i et mellomfolkelig samarbeide om fiskeripolitikken. Også her ligger hovedproblemet i å bringe klarhet i hva vi selv ønsker. Et samarbeide med andre skaper trolig flere muligheter enn begrensninger i vår valgfrihet.

Jordbrukssystemet og produktprisene er nå fastlagt i Fellesskapet så å si i sin helhet. Vi har derfor et bedre grunnlag for å bedømme hvordan vårt eget system ligger an i forhold til det som nå forventes å bli anvendt i et utvidet Fellesskap. Som en første tilnærming til problemstillingen kunne vi tenke oss at det bestående Fellesskapssystem skulle anvendes på Norge. Det er særlig tre sider man gjerne vil få belyst ved en slik overgang fra en norsk til en europeisk jordbrukspolitikk, nemlig endringen i jordbrukets samlede faktorinntekt, endringen i forbrukerprisene for mat og tilskuddet fra Norge til det felles jordbruksfond.

Så langt jeg kan bedømme de faktiske forhold, ville det norske jordbruks inntekter totalt sett bli omtrent uendret om vi skulle anvende Fellesskapets avtalte produsentpriser i stedet for våre egne. Matvareprisene i Fellesskapet blir nå brakt opp på et høyere nivå enn før og vil ligge vesentlig høyere enn prisene for internasjonal handel med matvarer. Norske bønder ville få lavere priser for melk, korn og hageprodukter, men ville få høyere kjøttpriser og billigere kraftfôr. De nåværende prissubsidier (550 mill. kroner) må falle bort, mens det på den annen side synes rimelig å regne med noe investeringstilskudd fra det felles jordbruksfond. Muligens kan man på nasjonal basis få adgang til å opprettholde generelle driftstilskudd.

Det vil således skje en endring i finansieringsformen for inntektsoverføringene til jordbruket, idet mesteparten av bevilgningene over statsbudsjettet faller bort, mens forbrukerne får høyere matvareutgifter, både for norske produkter og importert mat. Kanskje ville matvareprisene stige med 5 å 10 %.

Det har ingen særlig hensikt å beregne den norske regjeringens bidrag til det felles europeiske jordbruksfond på basis av den bidragsskala som gjelder for de 6. Storbritannia vil som verdens største matvareimportør endre grunnlaget for denne skala.

Selv om det skulle vise seg at det norske

jordbruk fikk beholde sitt inntektsnivå som medlem av Fellesskapet, er ikke dermed sagt at jordbruksinteressene vil slutte opp om medlemskap. Vi vil nemlig i alle tilfelle få en endring av jordbrukspolitikken. Og det som karakteriserte debatten av disse spørsmål forrige gang, var ikke bare bekymringene for inntektsnivået, men like meget kravet om at jordbrukspolitikken burde føres i bestemte former, med bestemte virkemidler, gjennom bestemte organer og at vi under enhver omstendighet bør ha jordbruk. Innenfor en europeisk jordbrukspolitikk ville brukenes relative produksjons- og inntektsvilkår bli endret. Vi ville foreta inntektsoverføringene på en annen måte. Fremfor alt ville jordbruksorganisasjonenes posisjon trolig bli endret i forhold til bondene og til de norske myndigheter. Organisasjonens stilling vil her være nøkkelen til jordbruksinteressenes standpunkt til markedsspørsmålene.

Jeg skulle tro at organisasjonene ville foretrekke å beholde støtte- og forhandlingssystemet slik som det nå er på nasjonal basis, isteden for å virke gjennom den felles europeiske jordbruksorganisasjon, eller la regjeringen tale på deres vegne under periodiske pris- og inntektsavtaler i Brussel. Organisasjonene og jordbruksinteressene vil trolig anse sin stilling for å være sterkere innenfor et nasjonalt enn et europeisk system.

Jeg er imidlertid ikke så sikker på at jordbruksinteressene vil ha rett i en slik vurdering. Vi må regne med at produktiviteten i jordbruket også i fremtiden vil øke med bare halvparten av produktivitetstilveksten i industrien. Dette økende gap i inntektsstigningen mellom jordbruk og industri kan bare fylles igjen ved at matvareprisene øker hurtigere enn andre priser eller ved økende subsidier. Begge deler vil bli stadig vanskeligere å få akseptert på nasjonal basis. Lønnsinntakere i industrien vil ikke godta at deres forhandlingsresultater spises opp ved at jordbruksorganisasjonene henger seg på i annen runde. Heller ikke kan man regne med at finansministrene eller skattebetalerne vil være stemt for en stadig øking av subsidiene over statsbudsjettet utover det nåværende nivå på 750 mill. kroner.

Så vidt jeg kjenner til, har den nåværende regjering ikke vært villig til å akseptere problemstillingen om norsk jordbruk i Fellesmarkedet, men har nærmest tatt det for gitt at denne delen av norsk økonomi skal holdes utenfor. Jeg tror ikke at norske jordbruksinteresser er tjent med at man bygger på denne forutsetning. Det er behov for en faktisk klargjøring av hvordan norsk jordbruk vil stå innenfor et europeisk jordbrukssystem. En unnlatelse av å vurdere disse spørsmål gjør jordbruket mindre skikket til å møte de tilpasningsproblemer som vil måtte komme.

4. De gode og de onde land

Avgjørelsen av hvorvidt Norge bør delta som medlem av Fellesskapet, har hittil stort sett blitt lagt i hendene på den britiske regjering, uten at vi selv har gitt uttrykk for noen klar oppfatning av hva vi ønsker at britene bør gjøre. Her har vi igjen en eiendommelighet i norsk politikk. Hele vår etterkrigstid er en lang historie om hvordan Norge sluttet seg til britisk initiativ og aksepterte britiske standpunkter i mellomfolkelige spørsmål. Hva enten det gjelder sikkerhetspolitikk, markedspolitikk, valutapolitikk eller andre saker, ser vi først hva britene gjør, og handler da stort sett som dem. Vi begrunner dette med at vi tradisjonelt er knyttet til Storbritannia gjennom våre økonomiske forbindelser og at vi ofte har samme syn på samfunnsspørsmål som britene. Storbritannia er vårt største marked, vi avsetter omkring 20 % av vår eksport der.

For dem som driver med sosiologiske studier, kunne denne tradisjonelle norske orientering henimot anglosaxerne være et meget interessant emne. Jeg tror jeg forstår de følelsesmessige bånd som knytter nordmenn til briter og til slekt og venner i Amerika. I gamle dager var vi ganske sikkert avhengig av Storbritannia, sikkerhetspolitisk og økonomisk.

Imidlertid ville jeg råde de norske myndigheter til ikke uten videre å følge denne tradisjon, men prøve å vurdere fordomsfritt på hvilken måte vi er avhengig av britisk økonomi, hvor sterk denne avhengigheten er og hvilke konsekvenser den bør få for våre handlinger og standpunkter. Det faktum at vi avsetter 20 % av eksporten i Storbritannia, forteller svært lite om vår faktiske bundethet til britisk politikk, og er intet argument for at vi bør opprettholde eventuelle bindinger.

Videre bør norske myndigheter prøve å vurdere om det faktisk er tilfelle at norske og britiske interesser faller sammen når det gjelder markedsspørsmålene, og om vi har et felles syn på hvordan økonomisk politikk bør drives innenfor en markedsgruppering. Den frihet som de små land har til å tenke og vurdere selvstendig, er den eneste form for suverenitet som de har i behold.

Vi kan etter mitt syn ikke vente at Storbritannia kan påta seg noe ansvar for å tale de små lands interesser. Britene har så altfor nok med sine egne. Den tradisjonelle tenkning i britisk politikk har i hele etterkrigstiden, uansett regjeringsparti, vært å få en særordning innenfor det samarbeidssystem som Europa for øvrig har praktisert. Britene forsøkte å organisere Den europeiske betalingsunion på en måte som ville gi Storbritannia en sterk forhandlingsposisjon i handels- og betalingsspørsmål overfor hvert av de øvrige medlemsland. De inngikk bilaterale avtaler med Kull- og stålfellesskapet og med Euratom. De ønsket en spesi-

ell frihandelsstatus innenfor et europeisk økonomisk fellesskap. De har spesielle industriavtaler med land i Fellesskapet. De har en spesiell status innenfor sikkerhetspolitikken.

Jeg er derfor ikke så sikker på hvordan man skal tolke Wilson's invitt om å ha et spesielt europeisk fellesskap om vitenskap og teknologi i tillegg til de bestående fellesskap. Kommisjonen i Brussel har vært sterkt opptatt med disse spørsmål. Visepresident Marjolin sier at vitenskap og teknologi har blitt en nødvendig del av den økonomiske politikk og har visse ideer om hvordan forskningen bør håndteres innenfor bedriftslivet og av regjeringene. Mener Wilson å ta disse særdeles viktige spørsmål ut av det bestående samarbeidssystem og behandle dem på en spesiell måte, eventuelt med spesielt interesserte land?

En av de grunnleggende idéer for Fellesskapet er at intet land skal være det ledende eller ha en prioritert posisjon. Vi ville gå inn i Fellesskapet med en gal innstilling om vi kalkulerte med at Uniscan-landene, eventuelt sammen med Benelux, skulle representere en såpass innflytelsesrik gruppe at politikken helt ville ta farve av disse land. Poenget er at et samarbeidssystem av Fellesskapets type forutsetter at problemer blir oppfattet som et felles ansvar og at løsninger ikke ensidig kan gå i noen lands favør. Hvis man først aksepterer denne grunnleggende idé, og den er etter min mening nødvendig for at et økonomisk fellesskap skal bestå, så blir striden om voteringsregler, om vetorett kontra majoritetsavgjørelser av liten interesse. Majoritetsavstemninger er ment som en praktisk ordning for å få avgjørelsesapparatet til å arbeide effektivt i løpende, konkrete saker som krever en avgjørelse innenfor relativt korte tidsfrister. Det har aldri vært tanken at ett eller et par land skulle bli nedstemt på områder der disse lands vitale interesser er involvert.

Vi må derfor frigjøre oss fra den tradisjonelle innstilling at nordboere og briter skal være venner og holde sammen mot de mer tvilsomme mennesker som bor på Kontinentet, eller at små land skal leve i evig mistenksomhet overfor de store. Alle land vil være bundet til visse grunnleggende målsettinger og samarbeidsmetoder. Men i de konkrete saker som kommer opp til behandling, vil vårt interessefellesskap med de øvrige partnere skifte med sakens art. Jeg skulle tro at i økonomisk planlegging og distriktspolitikk ligger våre synsmåter nær de franske og italienske. I den ytre handelspolitikk vil vi kanskje slutte oss til Tyskland og Storbritannia. I fiskeripolitikken vil det kanskje være hensiktsmessig å samarbeide med danskene. I internasjonale sjøtransportspørsmål har Storbritannia og Nederland en nøkkelposisjon. Fremfor alt vil vi være interessert i at Kommisjonen rekrutteres med faglig dyktige og selvstendige personligheter,

for til syvende og sist tror jeg at kunnskaper og informasjon er det beste grunnlag for at det mellomfolkelige samarbeide skal føles som et gode for alle deltakere.

Vi må også forsøke å overvinne den forestilling at et samarbeide mellom en gruppe land nødvendigvis må bli oppfattet som en aggressiv brodd mot utenforstående land. Det er uttrykt engstelse for at en sterk integrering av Vest-Europa kan ødelegge et begynnende tillitsforhold mellom Øst- og Vest-Europa og forspille mulighetene for et utvidet økonomisk samkvem mellom de to deler. Man har argumentert med at utviklingslandene blir utelukket fra den økonomiske fremgang som vest-europeerne skaper for seg selv. Vi har her forestillingen om de skadelige følger av de såkalte blokkdannelser, som ofte er til stor bekymring her hjemme.

De land som blir mest berørt av denne problemstilling i tilknytning til Fellesmarkedet, deler ikke dette synet, hverken land i Øst-Europa, Vest-Europa eller utviklingslandene. Jeg vil ikke dermed ha sagt at land som står utenfor slike integrerende grupper ikke føler bekymring for sin konkurransemessige stilling i produksjon og salg, på samme måte som vi er bekymret over Fellesmarkedets fellestoll, Fellesmarkedet er bekymret over nordiske fellesforhandlinger i Kennedyrunden og Latin-Amerika er bekymret over Afrika-landenes samarbeide. Men det betyr ikke at slike bekymringer ødelegger mulighetene for et globalt økonomisk samarbeid eller en fredelig sameksistens mellom verdensdelene. Det er det motsatte som har vært tilfelle.

I Vest-Europa har alle politiske partier akseptert Fellesskapet som en varig samarbeidsmetode, også de kommunistiske partier synes nå å ville følge sine interesser innenfor rammen av dette system. Muligens har det norske kommunistparti i dette spørsmål en annen oppfatning enn de store kommunistpartier på Kontinentet. Fra øst-europeisk side ønskes et samarbeide med de vestlige grupperinger, og dette samarbeide er i sterk utvikling først og fremst med landene i Fellesskapet. Av utviklingslandene er det stadig flere som slutter assosieringsavtale med Fellesmarkedet, og selv grupperer de seg i organisasjonsformer som tilsvarer Fellesmarkedet.

Synspunktet om at et vest-europeisk fellesskap skulle representere en farlig blokkdannelse som skulle spre mistillit og splid i verden, synes å være en oppfinnelse til bruk på det norske hjemmemarked. Jeg tror ikke oppfinnelsen i det lange løp lar seg bruke.

Vi kan vel da også gå ut fra at heller ikke en eventuell nordisk blokkdannelse inneholder noen faremomenter av tilsvarende art, selv om begrunnelsen fra nordisk side for en slik blokk er at vi tilsammen står så meget sterkere økonomisk og politisk at vi kan opptre

som en stormakt, hva vi nå måtte mene med det.

For å holde våre hender rene i våre egne og i den øvrige verdens øyne for de uheldige politiske virkninger som Fellesmarkedet skulle føre med seg, har man antydnet at Norge skulle inngå en løsere forbindelse i form av en assosiering. Tanken er knyttet sammen med spørsmålet om norsk nøytralitet i sikkerhets- og utenrikspolitikk. Foruten at betraktningene om å holde seg skyldfri for verdens tildragelser her er vel formalistiske, må man vel nå reise spørsmålet om hva og hvem man skal være nøytral i forhold til. Er det i forhold til amerikansk NATO-politikk, sovjetisk Kina-politikk eller europeisk sikkerhetspolitikk, hvis noen slik finnes? Er Frankrike mer NATO-vennlig enn Sverige og Sveits? Nøytralitet er vel i ferd med å miste sin mening, hvis den noen gang har hatt noen mening. Østerrikes assosieringssøknad kan ikke overføres på norske forhold.

Man har i Norge også antydnet assosieringsordningen for å holde norsk jordbruk utenfor et europeisk jordbrukssystem. En assosieringsordning som er begrunnet med økonomiske forhold, er en problemstilling som angår utviklingslandene og som er irrelevant for et industriland som Norge. Samarbeidssystemet i Fellesmarkedet er ikke slik at assosieringsordningen er tenkt anvendt på europeiske industriland. Et slikt forhandlingsgrunnlag vil, såvidt jeg kan bedømme det, måtte bli avvist av Fellesskapet.

Integrasjon og suverenitet

Jeg har hittil ikke svart eksplisitt på det som er tittelen på foredraget, nemlig om Norge er på vei inn i Europa på ny, og om vi bør gå denne vei. I virkeligheten har de norske myndigheter forlenget tatt standpunkt til dette spørsmål og har svart et klart ja. De er bare selv ikke klar over det.

Jeg tenker ikke her på et formelt norsk medlemskap i Fellesmarkedet, i den forstand at en norsk statsråd har plass i Rådet, at vi har norske delegerte til de øvrige fellesinstitusjoner og at vi er underlagt Fellesskapets lovgivning. Det er noe ganske mer fundamentalt jeg har i tankene, noe som henger sammen med organiseringen av vårt produksjonsliv, vårt samfunnssystem og vårt livssyn.

Det er et alminnelig akseptert krav i Norge at vår produksjonsvekst i det lange løp skal være minst like stor som i de land som omgir oss, for tiden noe omkring 4—5 % i året. Vi forutsetter at produksjonen skal foregå i bedrifter som opererer med en forholdsvis rommelig grad av autonomi i forhold til de sentrale myndigheter når det gjelder hva de

skal produsere, hvor de skal selge, hva de skal investere i og hvilke priser de vil tilby. For de fleste bedrifter sitter den formelle eiendomsrett på private hender. Bedriftene anvender den samme produksjonsteknikk som bedrifter i andre land. Systemet for inntektsfordelingen er omtrent det samme hos oss som i Vest-Europa for øvrig. Beslutningsprosessene i produksjonslivet og i det politiske liv følger stort sett de samme linjer.

Så lenge vi ønsker å ha et samfunnssystem som er organisert og ledet på samme måte som i Vest-Europa, hvor vi bruker den samme teknologi og har de samme ønsker om materiell fremgang, vil vårt samfunn bli stadig mer integrert i den forstand at våre bedrifter i stadig større omfang vil slutte avtaler med utenlandske bedrifter om leveringer og kjøp, om produksjonssamarbeide og investeringer, om utveksling av teknologisk viten og teknisk personell, om priser og finansiering. Den nasjonale økonomi blir i stadig større omfang en del av et større samfunnssystem. I de siste 20 år har de vest-europeiske lands utveksling av varer og tjenester med hverandre økt med dobbelt så stor vekstrate som den hjemlige omsetning. Med nåværende kjent teknikk og med den teknologiske utvikling som kan anes, vil det i uoverskuelig fremtid være muligheter for ytterligere økonomisk spesialisering mellom bedriftene og nasjonene.

Å tale om en nasjonal økonomi og en nasjonal politikk blir da uten mening, spesielt for en økonomi som tilsvarer 1 % av den europeiske. På ethvert plan i produksjonslivet eller i det politiske liv må man treffe beslutninger på basis av data som i det vesentlige er gitt utenfra. Dette innebærer ikke at beslutninger av bedriftslivet og de politiske myndigheter vil være uten betydning og en ren formalitet. Vi må imidlertid være villig til å erkjenne at det utvalg av muligheter vi har til å bestemme vår egen samfunnsutvikling, vil bli meget begrenset og at dette faktum må forme vårt syn på hvordan økonomiske spørsmål skal angripes og vårt syn på de formelle suverenitetsspørsmål. Vi vil vel alltid komme til å holde lidenskapelige debatter i våre politiske organer, men spørsmålene vil, sett fra samfunnet som helhet, stort sett være av triviell karakter som tilfelle vanligvis er nå. Selve samfunnssystemet er gitt utenfra, i og med at en befolkning på 4 mill. mennesker neppe kan være de toneangivende i Europa. Sett på denne bakgrunn er spørsmålet om formelt medlemskap i Fellesmarkedet av underordnet betydning. Vi må lære oss til å skille mellom de formelle aspekter ved en integrasjon, slik som opprettelse av fellesorganer, stemmereglene og felleslovgivning, og de prosesser som fører til en faktisk koordinering og binding av handlinger.

Det vi nå burde gjøre, mer enn å diskutere

suverinitetsspørsmålet og tolke skriftsteder i Roma-traktaten, er å orientere oss om hvordan samfunnssystemet og den måte vi håndterer samfunnsspørsmål på, blir bestemt av teknologi og vitenskap, og hva slags samfunnssystem vi kan tenkes å få. Som jeg har antydnet, er ikke økonomisk integrasjon noe vi vokter over og bestemmer oss for i vårt Storting, men som så å si «kommer av seg selv», hva de folkevalgte enn måtte mene om det.

Hvis man mener at det i vår tekniske utvikling og samfunnsform ligger en automatisk virkende prosess henimot sterkere integrasjon mellom de europeiske land, må spørsmålet om styring av den økonomiske virksomhet og nasjonal økonomisk planlegging angripes på en annen måte enn den som tidligere var vanlig for de enkelte nasjonale regjeringer. Er det ikke nettopp i metodikken for å styre den økonomiske virksomhet at den europeiske utvikling er på vei til å bringe oss noe prinsipielt nytt? Det som karakteriserer den økonomiske politikken i de siste 10—20 år, og som synes å være en selvmotsigelse til det jeg tidligere har sagt, er regjeringenes direkte og omfattende engasjement i konkrete økonomiske spørsmål. Spesielt er dette tilfelle innenfor Fellesmarkedet. Enten det har stemt med regjeringenes politiske filosofi eller ikke, er de blitt tvunget til å vurdere og ta standpunkt til økonomiske og sosiale interessemotsetninger, til hvordan det økonomiske system virker og bør virke. Dette direkte regjeringsengasjement i økonomien er en konsekvens av at hver regjering har følt behovet for å se sin politikk i sammenheng med andre lands politikk og derfor funnet det nødvendig å komme frem til visse felles målsettinger og metoder. Vi er her midt i Roma-traktatens problemstilling. Hvordan vil denne form for offentlig økonomisk planlegging utvikle seg etter at Roma-traktatens formelle innkjøringsperiode er over? Kan vi her ane en ny måte å drive økonomisk politikk på; en måte som bryter både med fortidens markedssystem og med våre tradisjonelle forestillinger om en politikk på nasjonalt grunnlag? Jeg mener å kunne spore sterke tendenser innenfor Fellesmarkedet til å danne nye begreper om hva man skal mene med et desentralisert markedssystem og en sentralisert planøkonomi. Vi er i ferd med å få en avideologisering av det økonomiske system.

Denne avideologisering er ikke noe spesielt for Vest-Europa. Også i øst ser vi en nyorientering i økonomisk/politisk metodikk som en konsekvens av ny teknologi og en sterk heving av den materielle levestandard. Kan man si at vi nærmer oss tilstander der ulikheter mellom det ene og det annet økonomiske system bare er av formell art?

Og hva vil man i de vest-europeiske land legge i begrepet «økonomisk demokrati», i et fellesskap hvor regjeringene skal gå sammen

om å danne seg oppfatninger om hva man skal kalle lønnsom produksjon og hva man skal forbruke? Vil regjeringene i Fellesskapet, slik som de nå faktisk gjør under sitt jordbrukssystem, mer eller mindre eksplisitt bestemme hva slags varer og hvor meget de enkelte næringer skal produsere, istedet for å overlate til næringslivet å bestemme hva befolkningen skal forbruke?

Hva slags innhold skal vi gi begrepet «bedriftsdemokrati» i et slikt system, spesielt når produksjonsprosessen blir stadig mer automatisert?

Det er problemstillinger av denne art vår egen og de øvrige europeiske regjeringer vil bli stilt overfor under utformingen av deres fremtidige økonomiske politikk. Jeg antar at norske regjeringer ville anse det for å være viktig å kunne debattere disse spørsmål og om mulig å ha innflytelse over hvordan vårt fremtidige industrisamfunn skal bygges opp. I så fall burde de delta i de drøftelser og forhandlinger hvor europeiske regjeringer avgjør slike spørsmål, selv om nordmenn ikke vil kunne tale med den samme myndige røst som Europas generaler.

AV DIREKTØR ROLF ROEM NIELSEN

Arne Lie er i sitt interessante og tildels meget friske, ukonvensjonelle foredrag bl. a. kommet inn på hva han kaller «eiendommeligheter» i norsk politikk i sin alminnelighet og i særdeleshet i forhold til internasjonalt samarbeide. Han har såvidt jeg kan bedømme truffet «spikeren på hodet» i mange relasjoner. Jeg skal la disse forhold ligge, selv om det kunne være fristende å kommentere. Jeg vil heller konsentrere meg om selve spørsmålsstillingen i foredragstitelen, nemlig *om Norge er på vei inn i Europa påny?*

Den umiddelbare og aktuelle bakgrunn for dette spørsmål om Norges vei er jo Wilsons nye initiativ eller utspill, eller hva man vil velge å kalle det. Dette er blitt tolket på mange måter: enkelte mener Wilsons erklæring om forhandlinger med EEC inneholder alt for mange om og men og hvis, og at det vesentlig er et taktisk, innenrikspolitisk spill. Andre er av den oppfatning at Wilson nå mener alvor — og alle som er i favør av et sterkt og omfattende og forpliktende europeisk samarbeide, ikke bare på det tollmessige og økonomiske felt, håper virkelig at britene nå endelig med beslutsomhet og ærlig vilje vil gå inn i det samarbeide som det de seks kontinentalstater har skapt, og som britene, da man på kontinentet startet med forhandlinger om et kull- og stålfellesskap som siden førte til EEC, ikke ville være med på.

Det er nå snart 5 år siden Norges Storting

etter meget lange og ofte ganske dramatiske forhandlinger med 113 mot 37 stemmer vedtok å søke forhandlinger med EEC med sikte på fullt medlemskap. Ved en tidligere votering samme dag (28/4 1962) hadde 38 medlemmer av Stortinget stemt for å søke forhandlinger på grunnlag av en assosieringsavtale. Norge var det siste av EFTA-landene som søkte EEC om forhandlinger. Jeg håper ikke vi blir sist denne gang også. Debatten sist om norsk tilslutning til EEC var sterkt følelsesbetont og tildels meget usaklig, og det ble fremsatt påstander som stod i direkte motsetning til hinannen. Det ble bl. a. hevdet at Fellesmarkedet er en økonomisk og politisk nyskapning som vil skape stabile politiske forhold i Europa og en fortsatt sterk økonomisk vekst. Vi fikk vite at Fellesskapet er et økonomisk system, basert på det «uopplyste pengevelde» og ville medføre arbeidsløshet og økonomiske kriser. Vi fikk høre at Fellesmarkedet ville legge forholdene til rette for fri konkurranse mellom alle de vest-europeiske land, en konkurranse som ville fremme produktiviteten. Men vi fikk også høre at innenfor EEC ville storkapitalen og monopolene få et temmelig bredt spill, noe som ville gi de store større profitt og totalt tilintetgjøre de små. Det ble hevdet at samarbeidet innen Fellesmarkedet ville sveise de vest-europeiske folk sterkere sammen politisk, slik at de kunne hevde seg sterkere overfor Sov-

jet og USA. Samtidig ble det sagt at de små land, som f. eks. Norge, ville bli politisk underkastet de store kontinentalstater. Det ble hevdet at norsk industri ville bys muligheter for ekspansjon i årene fremover, samtidig ble det påstått at norsk industri ved en tilslutning til EEC ville bli tilføyet ulivs-sår. Vi måtte underkaste oss katolisismen, fransk alkoholpolitikk med skjenkesteder på hvert hjørne, og det å «koke såpe på sin bestemor» ville være god tone.

Man må spørre: hvordan kunne det være mulig å vurdere en og samme sak så høyst forskjellig? Det var vel dessverre slik at oppfatningene svært ofte baserte seg på mangelfullt kjennskap til hva det hele dreide seg om, videre at spørsmålet berører sterke politiske *interesser* og *følelser*, og at det derfor var gjenstand for forvrengninger og propaganda. Men det var også slik — tror jeg — at mange av virkningene for vårt land ved å slutte oss til Fellesmarkedet var usikre, — og er det fortsatt, det ligger i sakens natur, (Roma-traktaten er jo en rammetraktat som skal utfylles etterhvert) — det er derfor ikke så rart at det hele er gjenstand for mer eller mindre følelsesbetonte vurderinger, — vurderinger som trekker i den retning hvor man har sin tro og sine sympatier.

Og nu skal vi sannsynligvis igjen inn i en debatt som her i landet har vært stendød siden 1963. Vi får håpe den blir mer rolig og saklig enn sist.

Det er helt på det rene at det i norsk industri som i andre EFTA-lands industri gjør seg gjeldende forskjellige vurderinger fra bransje til bransje, fra bedrift til bedrift, om hvilke økonomiske muligheter man mener å ha ved en tilslutning til EEC. Ut fra en ren *økonomisk* vurdering er det forskjellige oppfatninger om pluss- og minus-sider og hvilke forbehold man bør ta, og hvilke ønsker om særprotokoller og overgangsordninger man bør fremme under eventuelle forhandlinger med EEC. Men de aller fleste er jo klar over at Norge ikke kan isolere seg, og at saken også har en sterk *politisk* bakgrunn som formentlig vil stille den økonomiske side av saken noe i bakgrunnen, nemlig nødvendigheten av å få istand en ordning omfattende hele Vest-Europa — å styrke Vest-Europa. De fleste erkjenner at man ut fra en *generell* økonomisk og politisk vurdering — ønsket om et samlet, integrert Europa, — må være villig til å strekke seg i retning av å avfinne seg med ordninger som ut fra snevre bransjemessige vurderinger ikke er akkurat slik man kunne ønske det. Ved å bli stående utenfor et utvidet EEC vil man ikke i full utstrekning komme med i den økonomiske og tekniske integrasjon i Vest-Europa og vi vil da uvegerlig sakke akterut i utviklingen. Den tiden vi har hatt i EFTA med en særdeles gledelig utvikling av eksport av nye

produkter på ferdigvareområdet har nok også styrket den såkalte hjemmemarkedsindustri tro på sine muligheter.

Men jeg tror man bør se klart i øynene at det ikke vil bli så lett for våre mange små og kapitalmessig sett svake bedrifter å hevde seg i konkurransen med kapitalsterke konserner på Kontinentet og i andre land. En tilslutning til EEC vil sikkert forsterke den tilpasnings- og omstillingsprosess som har pågått siden den fra 1949 av stadig tiltagende liberalisering og integrering, som i de siste 6 år har fått en spesiell aksentuering ved medlemskap i EFTA. Det er derfor mer enn noensinne nødvendig at bedriftenes konkurranseevne blir styrket bl. a. ved en omlegging av næringspolitikken i mer bedriftsvennlig retning. En tilslutning til EEC vil gjøre det enda nødvendigere å skape et bedriftsvennlig økonomisk klima i vårt land for samtlige våre bedrifter, uansett bransje og størrelse. Hele næringspolitikken må nu for alvor tas opp til fordomsfri vurdering. Dette er krav som ble stilt fra industriens side både da vi gikk inn i EFTA og da det sist var spørsmål om tilslutning til EEC. Noe er nok gjort, men det står atskillig igjen. En rekke såkalte «hellige kuer» må nå, om ikke slaktes, så iallfall fores noe mindre.

Foredragsholderen hadde en del synspunkter som jeg er meget enig i. Jeg kan nevne f. eks. hans bemerkning om det rene *frihandelssystem*. Jeg har lenge hevdet at det ikke er nok å avvike toll og kvantitative restriksjoner for å få et hensiktsmessig samarbeidssystem. Det må føres en koordinert og solidarisk økonomisk politikk på temmelig bredt område hvis man ikke skal få utslag av frihandelen som man ikke er tjent med. Myndighetene påvirker i moderne samfunn i sterk grad konkurransevilkårene, og det er derfor i et internasjonalt samarbeidssystem nødvendig å ta hensyn til dette.

Det annet gjelder en del av hans bemerkninger om utenlandsk næringsvirksomhet i Norge. Vi har hatt stor glede av denne i vårt kapitalfattige land.

Etableringsretten var et omstridt punkt i Fellesmarkedsdebatten sist. Det dreier seg om er *nasjonal* behandling, og jeg tror som foredragsholderen at det nok er mulig for oss, selv om vi skulle leve opp til Romatraktatens bestemmelser, å regulere industrielle eller andre næringsetableringer slik vi ønsker det, bare vi ikke setter forskjellige vilkår for inn- og utlending. Men dette forutsetter en generell etableringslov som Lie var inne på — og dette stiller jeg meg avvisende til.

(I parentes bemerket er det jo ganske pussig at man skal være så bekymret for utenlandsk kapitalinnflytelse når man tenker på at en meget stor del av norsk industri er bygget opp på utenlandsk kapital, og man har også hatt en egen ambassadør med det formål å

tiltrekke utenlandsk kapital, — ja, man har til og med budt denne kapital vilkår som norsk kapital ikke har fått. Men det har altså hittil vært konsesjonsplikt. Man har kunnet stille betingelser.)

Det er et meget sterkt ønske i Norge som i andre land, at man skal bevare kontrollen over sine *naturherligheter*, og at man også må søke å unngå at utlendinger kjøper opp aksjer og derigjennom får kontrollen over eksisterende norske bedrifter og som følge herav kontrollen over våre naturherligheter. Dette kan vi kontrollere ved en konsesjonslov hvor både inn- og utlending må ha konsesjon, og hvor man kan stille betingelser. Men hvis man ikke vil ha en *generell etableringslov* — som Arne Lie vil — tror jeg vi må se klart i øynene at vi ved å gå med i EEC sannsynligvis må oppgi visse særbestemmelser vedrørende utlendingers næringsdrift i Norge. Vi er jo også presset sterkt i EFTA på dette felt. Spørsmålet er komplisert og krever spesiell oppmerksomhet. Men vi skal jo huske hva Arne Lie har påpekt, at sporene hittil når det gjelder utlendingers næringsdrift i Norge, *ikke* virker skremmende — tvertimot. Vi skal også være oppmerksomme på at de regler man er blitt enige om i EEC både når det gjelder konkurransereguleringer og etableringsreglene ikke er særlig vidtrekkende. Landene i EEC har ikke vært villig til å gå lenger.

Så har vi *suverenitetsspørsmålet* og det *overnasjonale element* i Roma-traktaten. Det har jo vært mange spekulasjoner om hvem som egentlig trakk det lengste strå ved Luxembourg-forliket i Fellesmarkeds krisen i mai. Det kan vel iallfall slås fast at Fellesmarkeds overnasjonale karakter — foreløpig iallfall — er blitt noe svekket. Men de 5 har i prinsippet ikke gitt seg nå dette med flertallsvedtak, selv om man er blitt enig om å tilstrebe enstemmighetsbeslutninger. Striden kan nå som helst blusse opp igjen. Det som egentlig skjedde var at man på en rekke punkter *ble enig om å være uenig*.

Det overnasjonale element i Roma-traktaten var man jo sterkt opptatt av i markedsdebatten sist. Det er nå mange som føler lettelse ved Luxembourgforliket og mener at nå da det overnasjonale element i Roma-traktaten er så sterkt svekket — takket være de Gaulle — vil det være en betenkelighet mindre ved å akseptere et medlemskap i EEC. Med erfaringer i det samarbeide som har funnet sted i en rekke internasjonale organer i etterkrigstiden er det mange med meg som mener at det nettopp er de små land som må være interessert i en forpliktende fellesskapstanke med beskytelse av vetoretten, og i sterke institusjoner med omfattende myndighet. («Fedreløse teknokrater» som de Gaulle kaller Kommissjonens medlemmer.) *Vetoretten er et sterkt*

kort i de stores hånd. Det er med interesse man kan konstatere at det er Belgia, Luxembourg og Nederland som innen EEC er gått inn for dette syn. Jeg tror det er absolutt overilet å anta eller gi uttrykk for at det er «selvsagt» at i et Fedrelandenes Europa etter de Gaulle's målsetting har småstatene mer bevegelsesfrihet og større muligheter for å markere seg.

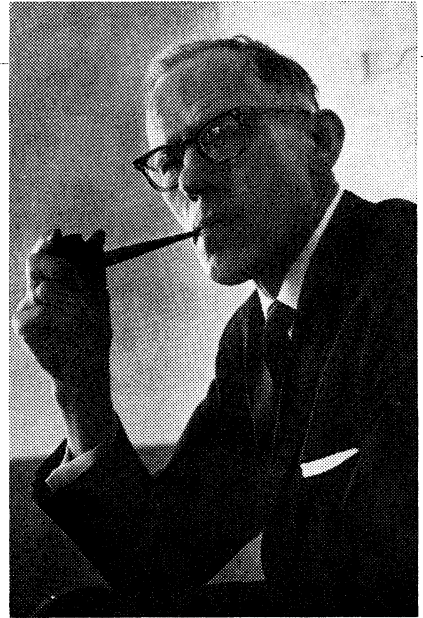
Jeg har lenge vært av den oppfatning at det beste England, og også Norge og de andre EFTA-land kunne gjøre, var å akseptere Roma-traktaten som den er, og at man venter med videre diskusjoner om detaljer og fortolkninger til man er kommet med i Fellesskapet. Man skal nemlig være klar over at Roma-traktaten er en ramme-traktat, og at det hersker forskjellige oppfatninger blant De 6 om hvorledes svært mange paragrafer skal fortolkes. Utviklingen, særlig den siste tids utvikling har jo også vist at Roma-traktaten er underlagt livets lov, og at man ikke kan legge bare en streng juridisk fortolkning på den. Det er de politiske konstellasjoner og interessegrupperinger, press og motpress som setter et klart stempel på det hele. Men én ting skal vi være klar over — og det kan ikke sterkt nok understrekes, og det er at bare de som er med i EEC har mulighet for å påvirke utviklingen og bestemme omfanget og retningen av samarbeidet i fremtiden. De utenforstående har ingen mulighet til å øve noen innflytelse.

Den aktuelle situasjon når det gjelder den europeiske integrasjon er fortsatt flytende og usikker, til tross for forliket i Luxembourg og til tross for det nye britiske utspill. Det er atskillig som taler for at det vil ta flere år før man finner en løsning på markedssplittelsen i Vest-Europa. Saken er sterkt topp-politisk og prestisiemessig betont. En løsning *kan* imidlertid bli funnet relativt raskt, og da bør vi være forberedt og gjerne ha gjennomdrøftet problemene og alternativene.

Det var med den aller største interesse jeg merket meg foredragsholderens påpekning av vår tradisjonelle tilbøyelighet til å slutte oss til britiske standpunkter i internasjonale spørsmål, og hans råd til norske myndigheter om ikke uten videre å følge denne tradisjon, men prøve å vurdere fordomsfritt på *hvilken* måte vi er avhengig av britisk økonomi, *hvor* sterk avhengigheten er, og *hvilke* konsekvenser den bør få for våre handlinger og standpunkter. Dette er noe som gjennom en tid har opptatt mine tanker i atskillig grad. Personlig synes jeg det er nokså tafatt og lite positivt bare å sitte med hendene i skjødet og vente på hva Storbritannia måtte bestemme seg til. Det er mulig at det fortsatt er riktig å følge Storbritannia så nært som hittil, men jeg skulle gjerne sett at en bred undersøkelse og vurdering *basert på situasjonen i dag*. Ialffall vil det være nyttig å få satt saken under debatt.

AV DIREKTØR OLAV BORGAN

Landbrukets stilling ved norsk tilslutning til EEC

Når spørsmålet om norsk tilslutning i en eller annen form til det Europeiske Økonomiske Fellesskap igjen synes å kunne bli aktuell, er det naturlig at man spør om hvordan landbrukets folk denne gang vil reagere. Forrige gang syntes svært meget av EEC's landbrukspolitikk å være uklar og uferdig. Nå må det vel være lettere å gjøre seg opp en mening om hva en tilslutning til EEC vil bety for landbruket.

Jeg skal i dette innlegg forsøke å gjøre rede for det vi vet og hvilke slutninger vi kan trekke av det. Jeg må imidlertid med en gang si at om enn bildet er blitt noe klarere, er det ennå mange spørsmål som ikke kan besvares. Noen av dem kan det nok bringes klarhet i ved direkte forhandlinger med EEC's organer, andre vil bare utviklingen kunne gi svar på etter at vi eventuelt er kommet inn i EEC.

Nå må vi være oppmerksom på at landbruket er en mangfoldig næring og at virkningen kan bli høyst ulik for de forskjellige produksjoner og produsenter. De naturgitte produksjonsvilkår er også høyst forskjellige rundt om i vårt vidstrakte land og landbruksproduksjonen er mer enn noen annen avhengig av naturforholdene. Det er ugjørlig i et kort innlegg å komme inn på alle disse ulikheter og jeg må derfor begrense meg til visse hovedtrekk.

Visse deler av landbruksproduksjonen er eksportorientert. Det gjelder først og fremst skogbruket, hvor avsetningsvilkår og priser via

treforedlingsindustrien bestemmes av eksportmarkedene. Det er innlysende at det for skogbruket vil være en fordel å komme inn i et stort fellesmarked med et betydelig importbehov og sterk forbruksøkning. Hvor meget det i tilfelle vil bety for tømmerprisene og dermed for lønnsomheten i skogbruket, lar seg nok ikke beregne med særlig stor sikkerhet, men noe vil det utvilsomt bety.

Vi har også i landbruket forøvrig en del tradisjonelle eksportvarer. Den viktigste er pelskinn. Markedsforholdene for disse varer vil imidlertid ikke bli stort annerledes enn før om vi kommer med i EEC.

Jordbruket forøvrig er en utpreget hjemmemarkedsnæring som er innstillet på å produsere for et lite marked. Tilslutning til et stormarked vil skape en helt ny situasjon og kan få betydelige og vidtrekkende virkninger. Virkningene kan imidlertid bli høyst ulike for de forskjellige produksjoner og produksjonsområder. De viktigste elementer ved vurdering av disse virkninger er produsentprisene, markedsordningene og områdepolitikken.

Det er blitt sagt og med atskillig rett at det prisnivå for jordbruksvarer som det tas sikte på i EEC ikke avviker så sterkt fra det vi har hos oss, men det er likevel ganske betydelige ulikheter. Prisene på korn og melk ser ut til å bli ca. 10 % lavere enn hos oss, mens kjøttprisene er høyere. For de andre jordbruksvarer

og for hagebruksprodukter er det ikke så lett å gjøre sammenligninger, noe som bl. a. skyldes de ulike markedssystemer.

Hvilke konsekvenser ville så dette få for jordbrukets inntekter? En prisreduksjon for korn og melk av den størrelsesorden jeg har nevnt tidligere, ville redusere jordbrukets nettopprodukt med ca. 150 millioner kroner som representerer ca. 8 % av den samlede godtgjørelse til arbeid og kapital i jordbruket med det produksjonsnivå vi nå har. Det er vel neppe grunn til å tro at de fordeler kjøttproduksjonen eventuelt kan få vil mer enn oppveie det tap som vil oppstå i produksjoner jeg her ikke har tatt med i vurderingen. Hvis vi dessuten regner med at den økede konkurranse kan føre til reduksjon av visse produksjoner, spesielt i hagebruket, er det vel realistisk å regne med at tilslutning til EEC uten særordninger vil kunne redusere godtgjørelsen til arbeid og kapital i jordbruket med et beløp av størrelsesorden 200 millioner kroner, eller ca. 10 %.

Jeg må imidlertid understreke at dette ikke må betraktes som noe mer enn et temmelig grovt anslag. Nøyaktige beregninger har vi ikke grunnlag for å gjøre.

Virkningene vil imidlertid bli svært ulike. Det henger bl.a. sammen med ulikheten i markedsordningene. F.eks. er det prisutjevningssystem i melkeomsetningen som vi praktiserer, ikke i samsvar med EEC's markedssystem. Tyskland og Nederland som har lignende utjevningsordninger, må nå avvikle dem. Om vi skulle gjøre det samme, ville det bety relative fordeler for de markedsnære produsenter som selger sin melk til konsum, men de markedsfjerne produsenter ville bli ugunstigere stillet. I samme retning vil det virke at de frakttilskudds- og utievningsordninger vi praktiserer, heller ikke ville være i overensstemmelse med EEC's regler.

Et annet forhold som bidrar til jordbruksbefolkningens følelse av usikkerhet, er at EEC's markedsordninger synes å være mindre effektive enn våre, slik at markedene blir mere ustabile. Imidlertid ser utviklingen i EEC å gå i retning av en mer gjennomført markedsregulering, så det er mulig at denne ulikhet i fremtiden ikke blir så stor som den nå ser ut til å være.

De vurderinger jeg her har gitt tyder på at den del av vårt jordbruk som arbeider under relativt gunstige naturlige vilkår og som har fordelene av en markedsnær beliggenhet, vil kunne klare den påkjennning en norsk tilslutning til EEC ville medføre, selv om det nok kan bli følelig. Et langt større problem ville vi få i markedsfjerne distrikter med ugunstigere naturgitte vilkår. Disse distrikter har som regel også et svakt utbygget og lite differensiert næringsliv utenom primærnæringene. De er tynt befolket og representerer på forhånd alvorlige samfunnsmessige problemer.

Det er blitt vist til at en del av EEC's jordbruksfond skal kunne nyttes til å styrke jordbrukets stilling i distrikter som har spesielle problemer. Det vi hittil kjenner til om bruken av disse fondsmidler gir oss imidlertid ingen sikkerhet for at det kan bli særlig stor hjelp å få fra det hold. I hvilken grad disse fondsmidler kan bli til hjelp i løsningen av våre spesielle distriktsproblemer kan vel bare bli klarlagt ved direkte forhandlinger med EEC. Det samme gjelder muligheten for å opprettholde og gjennomføre nasjonale tiltak som etter EEC's regler krever godkjennelse av Fellesskapets myndigheter. Det er grunn til å understreke at gjennomføring av EEC's jordbruksordninger ville forsterke behovet for spesielle tiltak i våre vanskelig stillede distrikter, da våre interne jordbruksordninger som gir jordbruket i disse distrikter visse, ikke ubetydelige fordeler, da måtte omlegges.

Konklusjonen på disse betraktninger må bli at jordbruksproblemene ved eventuell tilslutning til EEC i betydelig utstrekning er distriktsproblemer. Hvis tilslutning til EEC skal være nasjonalt forsvarlig for oss, er det nødvendig å finne en løsning på disse problemer. Hvis ikke kan en nasjonaløkonomisk fordel vi mener å kunne oppnå bli dyrt kjøpt.

Men også i de distrikter hvor jordbruket har en gunstigere stilling, produksjonsmessig og markedsmessig, vil en tilslutning til EEC og gjennomføring av EEC's jordbrukspolitiske retningslinjer medføre vanskeligheter som ikke bare henger sammen med omstillingsproblemer i en overgangstid. I noen grad kan dette bli kompensert ved fordeler skogbruket kan oppnå, men totalbildet er likevel slik at det er lett å forstå den usikkerhet og engstelse man finner i store deler av landbruksbefolkningen.

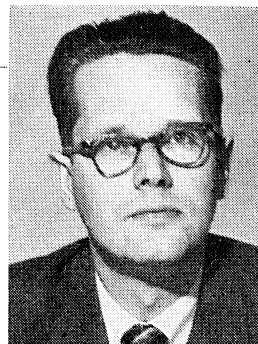
AMANUENSIS I SAMFUNNSØKONOMI

ved NORGES HANDELSHØYSKOLE, BERGEN

Søknadsfrist 15. februar 1967.

Se nærmere Norsk Lysingsblad nr. 13 for 16. januar 1967.

AV ASS. DIREKTØR THOR STØRE

La meg innledningsvis si at jeg i foredragsholderens forøvrig idérike og godt balanserte foredrag savnet et meget vesentlig moment, nemlig en nærmere drøftelse av *hvilket Europa* det er vi eventuelt skal inn i.

Er det f. eks. *det* Europa Roma-traktatens *formelle ord* innebærer eller er det *det* Europa som ble resultatet av den *streiken mot* det samme Roma-samarbeidet som den franske president gjennomførte med 7 måneders varighet. Nå vil jeg med en gang si meg enig med Arne Lie i at integrasjonen ikke bare er avhengig av de «formelle aspekter som opprettelse av fellesorganer, stemmeregler og felles lovgivning», men også av de «prosesser som fører til en faktisk koordinering og binding av handlinger».

Men også de *formelle* spørsmål om hvilken integrasjonstype vi eventuelt skal inn i, føderasjon og konføderasjon e.l. med ulike grader av overnasjonalitet, vil det være av betydning å få svar på. *Dette gjelder ikke minst for de mindre stater.* Dette problem har i høyeste grad relevans også til spørsmålet om Wilson skal legge avgjørende vekt på drøftelsene i sin tid i Bryssel med Kommisjonen og Ministerrådet eller om han skal avklare det vesentligste ved «sonderinger», som det heter, i hovedstedene. Enhver vet at det er de Gaulle som representerer det eneste virkelige problem. Og det som er sannheten i denne sak er da at Storbritannia — for ikke å bli stoppet av et nytt fransk veto — må godta Roma-traktaten med de brudd på avtalen som Frankrike har gjort mot de øvrige 5 medlemslands ønsker.

Det såkalte Luxembourg-forlik — som jeg her tenker på — løste jo ikke det store strids-spørsmålet. Spørsmålet om *veto-rett* kontra *majoritetsvedtak* er blitt overlatt til avgjørelse i fremtiden. Men i den sondering Storbritannia og kanskje også andre EFTA-land nå skal foreta i hovedstedene, må det være klart at dette spørsmål vil bli tatt opp.

Det som er den største svakhet ved debatten her hjemme om Europapolitikken, er at man så godt som fullstendig savner en virkelig vurdering av konsekvensene av de Gaulles politikk. De bitreste motstandere av denne politikk innen Fellesskapet har hele tiden vært de små EEC-stater, representert f. eks. ved

Belgias Paul Henri Spaak og Nederlands utenriksminister Joseph Luns. I Norge opplever vi derimot at våre politikere gir uttrykk for at den franske politikk gjør det mindre betenkelig for små og nøytrale stater å slutte seg til EEC. Her er det noe som rimer dårlig. Jeg henviser for øvrig til Roem Nilsens innlegg. Arne Lie har også i sitt foredrag fullstendig abstrahert seg fra denne problemstilling. Han sier bl. a. at «en av de grunnleggende idéer for Fellesskapet er at intet land skal være det ledende eller ha en prioritert posisjon» og videre at «et samarbeidssystem av Fellesskapets type forutsetter at problemer blir oppfattet som et felles ansvar og at løsninger ikke ensidig kan gå i noen lands favør». Dette strider så absolutt mot det Luxembourg-forliket som jeg nettopp siterte fra. Her måtte de 5 øvrige EEC-land bøye kne for de franske krav.

Og hvordan *virker* så det nye system i EEC i den praktiske politikk. La oss ta for oss forhandlingene i Kennedy-runden i GATT. Kommisjonen i Bryssel, som i Roma-traktaten til dels har en selvstendig overnasjonal myndighet, er redusert til en slags *listefører* av de enkelte EEC-lands unntakskrav. Kommisjonens traktatfestede funksjon som tilrettelegger av den felles tollpolitikk, ser vi ikke noe til. Denne tilretteleggelse skulle bl. a. gå ut på å *begrense EEC's totale unntaksliste, slik at den foreskrevne liberale karakter av Fellesskapet kunne opprettholdes.* Frankrikes politikk fører derfor til at Kennedy-runden stort sett vil mislykkes, *selv om dette går mot det som uttrykkelig er ønsket av Vest-Tyskland, Be-Ne-Lux og delvis også Italia.* Frankrike dominerer nesten bildet fullstendig. Den føderale form for overnasjonalitet i den skrevne Roma-traktat er blitt erstattet av et fransk veto, «den sterkestes rett».

Hvorfor er ikke overnasjonalitetsproblemet i EEC blitt skikkelig utredet, f. eks. på grunnlag av drøftelsesr med representanter for de små Be-Ne-Lux-land? Statssekretær Vindsetmo uttalte for en tid siden i et intervju i «Sjøfarten» at hans interdepartementale EEC-utvalg bare skal «samle facts», ikke «vurdere». Til det vil jeg si at det vi i dag nettopp trenger er vurderinger.

Dersom Wilsons initiativ skulle føre frem, er det av rent økonomiske årsaker klart at Norge bør følge Storbritannia inn i EEC. Men også de øvrige nordiske lands fremtidige stilling vis a vis EEC er av vesentlig betydning, ikke minst for hvilken form for tilknytning til EEC vi bør søke om. Jeg er i dag mer skeptisk innstilt til EEC enn i 1961/63 fordi det nå er langt mer uklart hvilke politiske konsekvenser et medlemskap i EEC kan komme til å medføre i fremtiden. Jeg foretrekker m.a.o. Roma-traktatens klare ord om såvel et medlemslands forpliktelser som rettigheter, fremfor at disse ting skytes ut på det uvisse, og sannsynligvis vil bli fastlagt en gang i fremtiden gjennom overenskomster mellom stormaktene. Jeg er redd for at vi ved et medlemskap i dag ville få de økonomiske fordeler i første omgang, og så, når den politiske regning i fremtiden blir presentert, så er vi så sterkt økonomisk bundet at det er praktisk talt umulig å trekke seg ut av samarbeidet. Den behandling de øvrige EEC-land har fått av Frankrike de senere år, er skremmende eksempler på hva økonomisk avhengighet kan tvinge den svakere part til å gå med på. Og den «svakere» part her er f.eks. et så betydelig enkeltland som Vest-Tyskland.

Når det eventuelt kommer til forhandlinger i Bryssel, så vil det for hvert enkelt EFTA-land gjelde forhandlinger mellom to parter. Begge parter, også EEC og dermed Frankrike, må ha interesse av en positiv utgang. Da må det også være åpenbart at begge parter må kunne stille krav under forhandlingene. Jeg er enig med foredragsholderen i at vi ikke kan vente at Storbritannia kan påta seg noe ansvar for å tale de små lands interesser. Britene har så altfor nok med sine egne. Men det forhindrer ikke at vi burde kunne få Storbritannia til å innse *hvilken forhandlingsstyrke EFTA-landene totalt sett representerer og utnytte dette til felles beste*. Det veldige innførselsoverskuddet som EFTA har fra EEC, er vesentlig i denne forbindelse. Beløpet utgjorde i 1965 over 3 milliarder dollar. Av dette hadde Vest-Tyskland alene et utførselsoverskudd til EFTA-området på 1,8 milliarder dollar, noe som i sin helhet falt på små EFTA-land, nemlig Sveits og de nordiske land.

Ved eventuelle forhandlinger bør de 4 små nordiske EFTA-land søke å utnytte sin felles forhandlingsstyrke slik som under Kennedy-runden, ikke *«for å spille rollen som en stormakt»* slik foredragsholderen uttrykker det, men for å oppnå et best mulig resultat av forhandlingene. Et vilkår bør være at de små land, som f.eks. de 4 nordiske og Be-Ne-Lux-landene tilsammen, *garanteres en innflytelse over de fremtidige politiske vedtak som er rimelig sett i forhold til deres totale styrke*. Og her tror jeg at jeg vil foretrekke *formelle* garantier og ikke stole bare på de pene ord som jeg

nettopp siterte fra foredraget. Dersom det ikke blir mulig å få de 4 nordiske EFTA-land inn i EEC med fullt medlemskap, så vil jeg se et alternativ med felles nordisk assosiering til EEC som bedre enn den mest nærliggende løsning sist, nemlig norsk og dansk medlemskap, svensk assosiering og Finland kanskje stående helt utenfor. Jeg forutsetter da at den felles nordiske assosiering gir oss adgang til *tollunionen mellom «de 6» på like linje med medlemsstatene*. Jeg er imidlertid klar over at denne forutsetning kan være lite realistisk. Når jeg foretrekker assosiering, er dette ikke for «å holde våre hender rene» som foredragsholderen sier det, men fordi vi derved bevarer det nordiske fellesskap, et fellesskap som har sin utvilsomme egenverdi *også* i et bredere internasjonalt samarbeid og som har røtter lenger tilbake i tiden enn både EFTA og EEC. Jeg vil også peke på den moralske forpliktelse vi har overfor Finlands interesser også i markedsøkonomiske spørsmål, og jeg hilser med udelt glede statsminister Bortens uttalelse om Finland i London i går.

Det er også et annet fellesskap som jeg synes Arne Lie tok litt lett på, nemlig det *atlantiske fellesskap* som vi har deltatt i siden krigen. Selv om vi godtar en påstand om at alminnelige utenrikspolitiske og forsvarspolitiske problemer ikke berøres av det økonomiske samarbeide i et utvidet EEC, så bør de i det minste tas med blant de muligheter som den franske president vil sette sine betingelser for. Jeg vil da stille spørsmålet om det kan være i vår interesse å animere Storbritannia til å bryte de sterke bånd landet har med USA og så attpå til gjøre det samme for vårt eget lands vedkommende.

Arne Lie har en par litt nedlatende bemerkninger om den form for internasjonalt samarbeide som begrepet «frihandelsområde» innebærer. Frihandlesforbundet EFTA har vært en formidabel suksess så lenge vi bare har å gjøre med det som den opprinnelig traktat forutsatte, nemlig avskaffelse av toll og restriksjoner. Det er først når EFTA skal utvikles mot en økonomisk union, slik EEC er bygget opp, at EFTA som sådant har sviktet. Dette er fordi EFTA ikke har tilstrekkelig geografisk og politisk homogenitet til å kunne gjennomgå en slik utvikling. Bare de nordiske land er homogene nok i denne retning. Jeg er allikevel enig med ham og med Roem Nilsen i at et rent frihandelssamarbeide ikke er tilstrekkelig på lengre sikt. Også andre forhold som virker inn på konkurransen, bør trekkes inn. *Graden og omfanget* av hvor langt vi skal gå, kan det derimot diskuteres om. Og det er slett ikke gitt at *det* alternativ som Roma-traktaten representerer, er det eneste rette.

Det mest positive i foredraget er at Arne Lie så sterkt fremhever at integrasjonen av næringslivet over landegrensene så og si «kom-

mer av seg selv». Den teknologiske utvikling er én av årsakene. Den kommunikasjonsmessige utvikling virker i samme retning. Konklusjonen skulle da bli at den formelle overbygning ikke skulle være så avgjørende. Integrasjonen av næringslivet over landegrensene skjer i en viss grad selv om vi opprettholder tollmurer. Den skremselagitasjon som har vært drevet for det tilfelle at vi skulle bli stående utenfor EEC i lengre tid, er betydelig overdrevet. Det er det samme her som i spørsmålet med overnasjonaliteten. Det synes som om EEC-aktivistene ikke våger å få utredet slike spørsmål hvor resultatet kanskje ikke vil være egnet til å støtte opp om deres EEC-propaganda. «Intelligensindustrier» slår igjennom mens «høstingsbrukets» tid er forbi snart i norsk industri. Men det er de tradisjonelle norske eksportindustrier som rammes hardest av EEC's handelspolitikk, ikke intelligensindustrien. Videre er EFTA og EEC straks ferdige med tollnedbyggingen, EEC også med tilnærmingen til en fellestariff. Diskrimineringen i Europa er dermed nesten nådd sitt maksimum. Resultatet har ennå ikke slått ut i våre eksporttall, heller ikke til EEC, og det på tross av G-liste og fellestariff. Jeg vil ikke bagatellisere våre økonomiske problemer om vi blir stående utenfor EEC i lengre tid. På den annen side tjener det ingen hensikt med den svartmaling som til dels har funnet sted. Konsekvensen av dette er for meg at vi gjerne kan stille oss avventende ennå noen tid. Ikke fordi dette er noe gunstig i seg selv, men fordi det kan være uheldige politiske konsekvenser inne i bildet, noe foredragsholderen etter min mening undervurderer. Personlig tror jeg at dette ikke vil bli noen aktuell problemstilling for oss *fordi de politiske motsetninger mellom Frankrike og Storbritannia er såpass store at noen løsning ikke vil være mulig ennå på mange mange år.*

I mellomtiden burde vi etter min oppfatning bygge ut det nordiske samarbeide innen EFTA i retning av en økonomisk union, idet vi tilpasser reglene slik at de best mulig harmoniserer med det EEC er kommet frem til. Det kan også være grunn for å se litt nærmere på Wilsons reserveprosjekt, nemlig en atlantisk frihandelsløsning. Spørsmålet er om en slik løsning, uten EEC, vil være tilstrekkelig tillokkende for USA. Vi skal imidlertid ha klart for oss at det sannsynlig negative utfall av Kennedy-runden kan sette fart i de planer man har i USA om et såkalt Johnson-initiativ, nemlig forslag om et frihandelsområde mellom samtlige interesserte industriland i den vestlige verden. Fordelene ved en slik løsning fremfor en EEC-løsning vil for vårt lands vedkommende være at vi kommer med i en frihandelsvennlig, åpen integrasjon og ikke en begrenset og innadventt europeisk gruppe, som åpenbart vil bli resultatet med

den franske dominans. Sjansen for en liberal holdning med ikke-diskriminerende preferanseløsninger overfor utviklingslandene vil også være store mens man i EEC vil bli bundet til et preferansesystem av selektiv karakter slik franskmennene har tvunget igjennom, noe som ikke er i vårt lands interesse.

Jeg er enig i at man ikke skal skille mellom «gode» og «onde» land rent generelt sett. Jeg skal gjerne støtte Arne Lie i dette. I internasjonal handelsterminologi er det imidlertid snakk om noe som heter lavtolland og noe som heter høytoll-land, og dette er en relevant problemstilling, og heller ikke i dette spørsmål har vi særlig mye til felles med det Frankrike står for i internasjonal politikk.

Jeg er veldig redd for den filosofi som synes å gjøre seg sterkt gjeldende hos mange i dag og som Roem Nilsen her gikk inn for, nemlig at EFTA-landene skal gå inn i EEC nærmest uten reservasjoner, og så etterpå søke å få Roma-traktaten endret i tilfredsstillende retning gjennom det praktiske samarbeide som der skjer. Det må være første gang i historien at en slik fremgangsmåte har ført til et heldig utfall. Jeg er videre redd for at Storbritannia skal føle seg tvunget til å gå til forhandlingsbordet i dag — på grunn av internt press og av press fra de andre EFTA-land — når landet er «på knærne» økonomisk sett. Jeg ville foretrekke at forhandlingene skjer på et *senere tidspunkt når Storbritannia står sterkere* — f. eks. gjennom virkningene av et utvidet atlantisk økonomisk samarbeide — slik at landet best mulig kan greie å bevare sine *«vitale interesser»*, som det har vært sagt. Disse vitale interesser tror jeg først og fremst gjelder «båndene til USA», interesser som er like vitale også for vårt eget lands vedkommende.

Derimot er jeg selvsagt klar over det gunstige i at det gjennom Wilsons initiativ er kommet «bevegelse» i det europeiske markedsspørsmål. Den stillingskrig vi har hatt, er åpenbart det mest uheldige alternativ av alle. Resultatet av Wilsons forsøk kan kanskje føre til en løsning på det europeiske markesproblem. Forhåpentlig vil denne løsning vise seg å gi oss en tilfredsstillende ordning. Personlig tror jeg imidlertid at de *politiske* motsetninger mellom Paris og London er for store til at noen ordning kommer i stand. Også da oppnår vi imidlertid *noe* positivt. For det første får vi på nytt fastslått at det er de Gaulle som er minimumsfaktoren i dette spill. For det annet blir vi nødt til å tenke over alternative muligheter, midlertidige løsninger som den politiske utvikling kan gjøre permanente. Jeg tenker på et utvidet nordisk samarbeide innen EFTA, videre på utviklingen av selve EFTA-samarbeidet og på hvordan et atlantisk samarbeide skal utbygges videre også på det handelspolitiske og det økonomiske felt.

Intervju med stortingsrepresentantene

GUNNAR HELLESEN

RAGNAR CHRISTIANSEN

Sosialøkonomen presenterer hermed en samtale som vi har hatt med formannen og nestformannen i Stortingets Finanskomité, stortingsrepresentantene Gunnar Helleesen og Ragnar Christiansen, om noen av de spørsmål som er framme i dagens økonomiske debatt.

Vi startet med å spørre om hvordan de vurderte året 1966 økonomisk sett i et noe lenger perspektiv.

G. H.: Jeg synes ikke at 1966 har utmerket seg på særlige områder når en sammenligner med resten av 60-årene. Virksomheten i ett år er jo oftest nokså bundet til det som har skjedd tidligere, — men skal jeg først peke på noe må det være realitetsavgjørelsen om innføring av folketrygden.

R. C.: Jeg er enig i Hellesens vurdering og synes at 1966 har vært et jevnt godt år økonomisk sett.

Vi vil gjerne ta opp til nærmere drøfting noen temaer som har vært sterkt fremme i den økonomiske diskusjon i 1966. La oss starte med prisutviklingen. Er det virkelig slik at det bør være et mål eller i hvert fall et høyt prioritert mål å holde stabile priser?

G. H.: Det ville etter min mening utvilsomt være ønskelig med en større grad av prisstabilitet enn vi har hatt i de senere år. Det kan imidlertid være grunn til å stille spørsmålet om prisstabilitet er en realistisk målsetting når vi ser vårt lands plass i en større internasjonal sammenheng. Svaret på spørsmålet De stiller vil selvsagt i høy grad være bestemt av for det første hvorvidt Stortinget er innstilt på dette gjennom sin budsjettpolitikk og for det andre hvordan folket i landet ellers lar sine meninger komme til uttrykk gjennom lønns- og prisoppgjørene. Men som sagt er min personlige mening at vi bør tilstrebe en større grad av stabilitet i prisutviklingen.

R. C.: Det er kanskje på sin plass å påpeke at prisstigningen i 1966 har vært sterkere enn gjennomsnittet for 60-årene ellers. Mitt syn på prisproblemene må sees i sammenheng med synet på den økonomiske utvikling som helhet. Arbeiderpartiet tilstreber en balansert økonomisk vekst, men vi er ikke villige til å oppgi den raske økonomiske vekst vi har hatt for å oppnå større prisstabilitet.

G. H.: Det er riktig som Christiansen påpeker at vi har hatt en ganske sterk prisstigning i 1966, — men det må sees på bakgrunn av det veldige lønnsoppgjør som vi hadde, som nødvendigvis måtte bidra sterkt til den prisutvikling som vi fikk. Jeg vil i denne forbindelse nevne at en samlet finanskomité var klar over at reallønnen ville øke med 4 % i 1966. Prisstigningen ble i fjor imidlertid mindre enn etter lønnsoppgjøret i 1964.

Vi har begynt å få ganske god kunnskap om hva som forårsaker stigende priser, likevel stiger prisene. Er ikke det et uttrykk for at vi ikke er villige til å ta i bruk de virkemidler som må til for å holde prisene konstante?

G. H.: Jeg tror det er meget riktig i den spørsmålsstillingen. Forholdet er jo at statsbudsjettet stiger, tildels ganske kraftig fra år til år, — og parallelt har vi et stadig stigende prisnivå. Det er derfor min oppfatning at Stortinget i altfor liten grad tar konsekvensen av de ønsker som der kommer til uttrykk om en stabil prisutvikling. Det er vel slik at alle vil minske utgiftsstigningen på alle felt, bortsett fra det felt

de selv er mest opptatt av. En større helhetsvurdering ville nok her vært ønskelig. Finanskomitéen burde kanskje være den rette instans til å vurdere nettopp disse spørsmål, men det har i alle fall hittil vært vanskelig å få komitéen til å spille en slik rolle.

R. C.: Om den aldri så gjerne ville, tror jeg at finanskomitéen ikke ville makte å legge til rette en politikk som sikrer prisstabilitet ved hjelp av de virkemidler den rår over i finans- og budsjettpolitikken. Andre forhold har også stor betydning for prispolitikken.

G. H.: Jeg er enig med Christiansen i det synspunktet, — jeg siktet vesentlig til budsjettpolitikken i det jeg nettopp sa. Det er min mening at vi skal opprettholde de frie lønnsforhandlinger, og da vil vi ikke ha fullt herredømme over situasjonen.

Jeg vil gjerne føye til at vi gjennom en fornuftig skattepolitikk måtte kunne bidra til å bedre prisutviklingen. Gjennom en skattelettelse, og jeg tenker ikke nå bare på progresjonen, ville det vel være mulig å endre lønnsoppgjørenes karakter, og på denne måten forhindre nye prisøkninger.

R. C.: En slik politikk synes jeg måtte få svært begrensede positive virkninger, — idet det måtte bli en éngangsoperasjon. Statens inntekter ville ellers ikke ha noen sjanse til å holde tritt med utgiftsstigningen. Tendensen hittil, også det siste år, har jo vært at det heller går i retning av skatteheving enn skattelettelse.

Regjeringen har stadig påpekt at stabile priser bare kan nås gjennom et samarbeid mellom alle parter i vårt økonomiske system. Man har videre opprettet et prispolitisk råd som skal diskutere prisproblemene. Kan dette tolkes som et uttrykk for at Regjeringen forsøker å skyve fra seg ansvaret for prisutviklingen?

G. H.: På ingen måte. Vi kan si at de beste resultater oppnås gjennom samarbeid. Det ser imidlertid ut til at det har festnet seg den kanskje beklagelige oppfatning blant folk at alt initiativ i dette spørsmål og i andre spørsmål av generell interesse, skal komme fra det offentlige. Politikerne bør muligens ta på seg hovedskylden selv for dette forhold. Jeg tror det er riktig i et demokratisk samfunn at spørsmål av almen interesse drøftes i fora der alle parter kan gi uttrykk for sitt syn.

R. C.: Representanter for den tidligere opposisjon var ofte svært ivrige etter å plassere ansvaret for prisutviklingen ensidig på regjeringen. De har etter hvert kommet til at det er begrenset hva regjeringen kan utrette. Jeg synes det er riktig å konstatere den erkjennelse. Jeg har for min del lenge sett det som et viktig

mål å få til et organ med bred representasjon fra arbeids- og næringsliv i vid forstand for å drøfte pris- og lønsspørsmålene. På denne måten tror jeg vi har større muligheter for å skape en mest mulig balansert økonomisk vekst.

Det er også interessant å merke seg at regjeringspartiene i dag er mer villige enn tidligere til å se prisutviklingen i vårt land i sammenheng med utviklingen i andre land. Det faktiske forhold er jo at vi de siste år ikke bare har beholdt, men delvis bedret vår konkurransemessige stilling overfor utlandet.

G. H.: Jeg tror nok at begge parter har måttet erkjenne en del nye ting i den senere tid. Forøvrig har jeg for min del gitt de samme råd i denne sak til den nye regjering som til den gamle, — uten at jeg derved vil hevde å ha hatt større hell med meg nå enn før.

Bruk av subsidier har vært fremme i diskusjonen. Kan man ikke si at subsidier er aktuelt, ikke som et virkemiddel som isolert kan stoppe prisstigningen, men som et virkemiddel som kan eliminere uheldige sider ved prisstigningen? Hvis man mener at noen rammes alt for sterkt av prisstigningen, så bør vel subsidier komme på tale?

R. C.: Det er min overbevisning at subsidier som middel til å skape en varige prisstabilitet har lite for seg. Ikke desto mindre mener jeg at det har vært, og kan bli, perioder da subsidier er å foretrekke fremfor indeksoppgjør. Forøvrig har striden om subsidiene oftest vært en strid om små marginalbeløp, — bevilgningene de senere år har vært enstemmige i Stortinget. Den praksis Stortinget har instituert, har vært at subsidiebeløpet minst skal tilsvare det omsetningsavgiften på matvarer bringer inn. Hittil har vi kunnet observere en tilfredsstillende balanse i dette forhold, men den videre økonomiske utvikling kan bringe med seg ting som gjør det nødvendig å se nærmere på den nevnte praksis. Jeg holder imidlertid fast ved at subsidier som generelt prispolitisk virkemiddel ikke er å foretrekke.

G. H.: Jeg er enig i Christiansens syn på subsidier/pris-spørsmålet, og jeg synes det er gledelig at lønnsoppgjøret i 1966 ble brakt i havn uten bruk av subsidier. Det er viktig, etter min oppfatning, å få folk til å forstå og akseptere at bruk av subsidier på denne måten bare er ensbetydende med å skyve problemene foran seg.

R. C.: Jeg deler ikke Hellesens syn når det gjelder inntektsoppgjøret i fjor. For meg synes det som det i dette tilfellet med fordel kunne vært overveiet å benytte seg av subsidier for å redusere prisvirkningen av oppgjøret.

En stor del av subsidiene representerer jo inntektsoverføringer til jordbruket, og jeg synes det kan være ønskelig å få til en slik inntektsoverføring uten å presse prisene oppover.

G. H.: Det er vel ingen uenighet om den Stortingspraksis Christiansen nevner.

R. C.: Likevel ble fjorårets oppgjør gjennomført uten at det ble gitt økte bidrag til jordbruket.

G. H.: Det var enstemmighet i den saken ved den endelige behandling i Stortinget.

1966 års økonomiske utvikling var vel preget av pressproblemer. Arbeiderpartiets forslag om en investeringsavgift tok sikte på å dempe presset. Dette forslag ble sterkt kritisert. Var forslaget overilet og lite gjennomtenkt?

R. C.: Forslaget var slett ikke overilet, og jeg vil også påstå at det var vel gjennomtenkt. Det må imidlertid sees i sammenheng med den lange rekke av alternative forslag som vårt parti la fram.

Når det gjelder spørsmålet om betegnelsen avgift eller skatt er forholdet at vi ikke la noe reelt i betegnelsen avgift, vi har i dag flere skatter som har betegnelsen avgift, — ta som eksempel skatteutjamningsavgiften. Jeg mener at vi la fram et godt og realistisk budsjettalternativ, men det blir jo regjeringspartiene som får anledning til å prøve sitt, etter deres mening det beste alternativ, i praksis.

Har Hellesten noen kommentar til dette?

G. H.: I finansdebatten reiste jeg spørsmålet om A-partiet ville ha kommet frem med sitt alternativ hvis det hadde hatt regjeringsansvaret. Selv om de kunne ha oppnådd en rekke politiske fordeler ved hjelp av de 280 mill. kr. som de hevdet innvesteringsavgiften ville innbringe, måtte de også tatt den belastning et slikt skattepålegg ville bety.

Forøvrig er jeg ikke overbevist om at avgiften ville fått den inndragningseffekt som A-partiet hevdet. Det som ble igjen av de 280 mill. kr. ved slutten av finansdebatten var 183 mill. kr., og virkningen av disse synes meg å være tvilsom.

Resultatet av statsbudsjettbehandlingen ble vel at man har lagt opp til å løse pressproblemer gjennom en sterk regulering av kredittgivingen. Er dette mer ønskelig og har man i det hele tatt noen mulighet for å lykkes?

R. C.: Nettopp her ligger vel noe av styrken i vårt forslag om investeringsavgiften. Denne avgiften ville nemlig ha en vesentlig fordel fremfor ensidig bruk av kredittpolitiske virkemidler til å begrense investeringsvirksomheten, ved at den også ville ramme egenfinansierte investeringer. Gjennom avskrivninger frigjøres det hvert år 5—7 mld. kr., d. v. s. langt mer enn kreditt-tilførselen i et enkelt år. Når alt kommer til alt, er det ikke bare de kredittfinansi-

erte investeringer som bør rammes av restriksjoner. Jeg tror det er nødvendig å spille på et bredere spektrum av virkemidler for å løse oppgavene.

G. H.: Noen av de tanker Christiansen her kommer med er nok riktige for store foretak. De små ville imidlertid få meget store vanskeligheter med å greie en slik belastning. Selv uten investeringsavgift tror jeg 1967 vil vise hvor store vanskelighetene egentlig er.

R. C.: Hvis denne vurdering er riktig, mener jeg at vi burde fått et annet budsjettopplegg fra regjeringens side. Utgangspunktet var at vårt land hadde stor økonomisk bærekraft, som kunne tåle en sterk økning i den kollektive disponering av ressurser. Vi kunne vel ikke legge opp til en slik sterk økning i det kollektive forbruk, hvis næringslivet allerede hadde store vanskeligheter?

G. H.: For det første må vi ikke glemme budsjettets kollektive fordeler. Likevel mener jeg det er viktig å se på forskjellen mellom større og mindre foretak, da de arbeider under forskjellige forhold. Jeg synes utviklingen peker mot en langt større forsiktighet enn da budsjettet ble lagt opp. I land som Sverige og Vest-Tyskland for eksempel, har det skjedd en strukturendring i negativ retning. Selv om jeg fortsatt er optimistisk for fremtiden, må vi ikke se bort fra at vi står i et sterkt avhengighetsforhold til disse land, og de tendenser som har gjort seg gjeldende der, vil kunne spre seg til vårt land.

R. C.: Det synes noe merkelig at utviklingen skal ha endret seg så merkbart fra budsjettet ble lagt fram. Jeg har liten tro på at utviklingen i Sverige representerer en strukturendring i negativ retning. Jeg ser det som har skjedd som et resultat av den teknologiske utvikling, og vil heller kalle det omstillingsvanskeligheter.

G. H.: Den tollavtrapning som har funnet sted har ikke gjort problemene enklere for næringslivet. Jeg synes det er realistisk å regne med offentlige tiltak for å begrense konkurransen i en overgangsperiode, — i alle fall ikke tiltak som skjerper konkurransen ytterligere.

R. C.: Jeg tror nok at de omstillingsvansker vi hadde da tollavtrapningen fra 100 % til 20 % ble gjennomført, var større enn de vi vil få nå p.g.a. den siste nedskjæring.

Fra Regjeringens side ble det hevdet at det statsbudsjett som ble fremlagt i 1966 representerte en helt ny prioritering. Er dette riktig og i så fall hvilke områder er det som er lavere prioritert nå enn tidligere?

G. H.: En ting som beklageligvis er blitt lavt prioritert i budsjettet er skattelettelser. Det er imidlertid satset sterkt på flere felter, f.eks. vei- og boligbygging, mens det er blitt noe mindre til handicapomsorgen, selv om det har foregått en økning der også. Det siste må, sammen med skattelettelser, etter min mening prioriteres sterkere ved en annen anledning.

R. C.: En meget viktig ting, nemlig kraftforsyningen er ikke bare relativt, men også absolutt sett, lavere prioritert enn tidligere. P.g.a. byggetider etc. vil vi imidlertid ikke få merke særlige virkninger av denne politikk før i begynnelsen av 1970-åra.

Når det gjelder veisektoren er det alminnelig enighet om prioriteringen av den. Økningen i veibudsjettet er imidlertid ikke større enn den har vært i gjennomsnitt i siste femårsperiode. Den påståtte sterkere prioritering av boligbyggingen er ikke helt reell, sett i relasjon til nasjonalbudsjettet. Vi må virkelig ta i bruk virkemidler som kan skape muligheter for å overføre ressurser til boligsektoren fra andre formål. Jeg synes regjeringen mangler vilje på dette felt til å realisere den prioritering som nasjonalbudsjettet legger opp til.

G. H.: Jeg kan ikke være enig i de synspunkter om boligreisningen som her kommer frem. Den målsetting som regjeringen satte seg vil bli nådd, — men det har i det siste vesentlig stått på finansieringsvanskeligheter. Husbankens ramme er rommelig, — men dette er ingen tilstrekkelig betingelse for å løse boligproblemet. Spørsmålet om tilgjengelige tomtearealer spiller en avgjørende rolle, og jeg tror at den «flate» beskatning som er innført i forbindelse med tomtesalg vil bidra til økt tomtetilbud og mindre press på tomteprisene. Regjeringen har også stilt til disposisjon midler til tomtetekniske arbeider, og de forsøk som er gjort på å rasjonalisere fremstillingsmåten for boliger synes jeg er vesentlige. Dette er imidlertid ikke oppgaver for regjeringen alene, — et bredt samarbeid med flere parter må til.

R. C.: Jeg vil gå så langt som å si at det er et nederlag for *alle* partier hvis vi ikke i de kommende år kan klare å øke boligbyggingen betraktelig. Det har forøvrig vært en bevisst politikk fra vårt partis side i første halvdel av 60-åra å prioritere utdanningssektoren sterkt, bl.a. på bekostning av boligbyggingen, da det var i dette tidsrommet de store ungdomskull ville søke utdanning. Like bevisst var det tatt sikte på i siste halvdel av 60-åra å satse sterkere på boligreisning for å skaffe de store kull som når opp i gifteferdig alder et sted å bo.

Det reviderte langtidsprogram er når det gjelder ferdige boliger identisk lik regjeringen Gerhardsens program, så noen relativt sterkere prioritering synes det ikke å være snakk om.

SOSIALØKONOMEN har tidligere kritisert budsjettbehandlingen. Er det riktig at man blir for mye opptatt av detaljspørsmål og legger for lite arbeid i å bestemme de store linjer i utviklingen?

G. H.: Det er naturlig at behandlingen av statsbudsjettet blir detaljert, men jeg vil nok si at det ville være ønskelig med en bredere debatt om hovedlinjene i budsjettet og virkningene av det både på kort og lang sikt. Utviklingen av rullerende 4-års budsjetter er et skritt i denne retningen.

Det må likevel påpekes at det må åpnes adgang for Stortinget til å fremme distriktspolitiske interesser, f.eks. ved behandlingen av veisaker. Hvis dette skal tas ut av budsjettbehandlingen må det åpnes adgang andre steder i Stortingets arbeid.

R. C.: Stortingets budsjettbehandling er for detaljert, og dette går utover perspektivplanleggingen. Dette er delvis en etterlevning fra svunne tider. Selv med en mindre detaljert budsjettbehandling, kan ikke regjeringen løpe fra sitt ansvar overfor Stortinget. Det er sentralt at vi har fått en relativt effektiv sektorplanlegging, — men vi trenger mer samfunnsmessig planlegging for å styre hele økonomien. Den bør fremmes på bekostning av den detaljerte budsjettbehandling.

Et viktig ledd i prioriteringen er avveiningen mellom privat og offentlig etterspørsel. Er det slik at størrelsen av offentlig etterspørsel blir bestemt vesentlig ut fra behovet for offentlig innsats eller er det mulighetene for å skaffe plass for den offentlige etterspørsel gjennom skattelegging som er skranken?

G. H.: Sett på bakgrunn av de krav om økt offentlig innsats på en rekke felter, er det vel uten tvil riktig å si at det er utgiftssiden som bestemmer størrelsen av den offentlige etterspørsel. Det er vel neppe noen som har så gode

OVER TIL SIDE 29

PROBLEMSTILLINGER OG UTVIKLINGSLINJER

I ØKONOMISK VEKSTTEORI

FOREDRAG AV PROFESSOR LEIF JOHANSEN

REFERERT AV LEIF ASBJØRN NYGAARD*)

Hvis vi skal få en oversikt over den økonomiske vekstteori på den korte tiden vi har til disposisjon, må framstillingen bli ganske skjematisk. Det burde tas en lang rekke forbehold i forbindelse med de analyser som skal skisseres; teoriene er på ingen måte så enkle som de her vil bli framstilt. Likevel håper jeg at en slik skissemessig framstilling kan bidra til å gi oversikt over et område som kanskje kan fortone seg noe forvirrende og motsetningsfylt om en bare holder seg til originalskriftene.

Vi kan ta utgangspunkt i den klassiske teori, spesielt slik denne ble utviklet av Ricardo. I denne teori sto de langsiktige utviklingsproblemer i sentrum for interessen. Herfra gikk utviklingen i to hovedretninger:

1. Nyklassisk likevektsteori;
2. Marxistisk teori.

Den nyklassiske retning var i stor utstrekning opptatt av statisk likevektsanalyse, og bidro ikke mye direkte til å analysere de langsiktige utviklingsproblemer som sto i sentrum for klassikernes interesse. Marx derimot videreutviklet den klassiske analyse av langtidsdynamiske problemer ganske direkte.

Den nyklassiske analyse — representert bl. a. ved Wicksell og Cassel — utviklet imidlertid mange teori-elementer som kunne settes inn i vekstsammenheng. Vi kan derfor trekke en videre linje fra den nyklassiske likevektsteori til den nyklassiske vekstteori. Solow kan stå som en typisk representant for denne retningen. Tilsvarende kan vi trekke en linje fra Marx til

Domar og Harrod, selv om dette slektskap er bevisst og eksplisitt bare hos Domar. Dette er — om vi skal knytte utviklingen til noen navn nærmest som stikkord — hovedlinjene i utviklingen av den økonomiske vekstteori. Men vi har også enkelte linjer som krysser dette mønsteret. Fra Cassels analyse av «den likeartet fremadskridende økonomi» — en vekstprosess hvor «alt» vokser i takt med befolkningsøkningen — og analysen av investeringenes rolle i denne forbindelse, går f. eks. en linje på tvers til Domar og Harrod. Vi bør også ta med at det fra Marx's analyse av den «utvidede reproduksjon», basert på en to-sektor-modell med en konsumvaresektor og en investeringsvaresektor, går en linje til de planleggingspregede vekstmodeller som er utviklet av Feldman (i forbindelse med den første femårsplan i Sovjet) og Mahalanobis (i forbindelse med etterkrigsårenes femårsplaner i India). Endelig må det nevnes at Harrods og Domars analyser er sterkt influert av Keynes problemstilling og tankegang, selv om Keynes selv ikke var særlig mye opptatt av de mer langsiktige problemene.

Vi kan illustrere utviklingslinjene ved hjelp av følgende skjema:

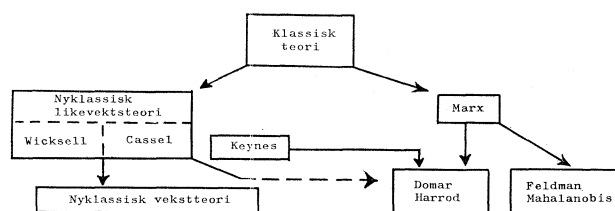

Fig. 1

*) Foredraget ble holdt 18. mai 1966 for en gruppe svenske samfunnsvitenskapelige studenter.

I den følgende gjennomgåelse skal vi se nærmere på den klassiske vekstteori, Domar/Harrod-teorien og den nyklassiske vekstteori. Vi må da spesielt se på enkelte av de elementer disse tre teorier består av. Særlig vil vi merke oss hvilke fenomener teoriene tar sikte på å forklare og hvilke som tas som gitte data. Vi får fram de viktigste trekk ved hele tiden å late som om den produseres bare én vare, selv om en mer detaljert gjennomgåelse ville kreve at vi også studerte *sammensetningen* av produksjonen.

Alle størrelser som trekkes inn i resonnementene oppfattes som realstørrelser.

Klassisk vekstteori

Den klassiske vekstteori består av 4 hovedelementer:

1. Produksjonsteknikk.

Ricardo resonnerer innenfor en ramme der innsatsene av arbeidskraft og kapital er proporsjonale. Vi har således et gitt faktorforhold. Vi ser bort fra de mer spesielle forhold som har med «den tredje produksjonsfaktor» — grunnen — å gjøre. Dette er fordi vi vil innskrenke oss til å undersøke de elementer som er av betydning når vi vil sammenlikne med de andre teoritypene.

2. Lønnsbestemmelsen.

På kort sikt vil etterspørselen etter arbeidskraft være avhengig av hvor meget kapital som disponeres. På et gitt tidspunkt kan den da oppfattes som gitt, idet kapitalen, som er en *beholdning*, ikke kan endres «på et øyeblikk». For å trekke ut en større arbeidsinnsats, d.v.s. øke tilbudet av arbeid fra den tilstedeværende befolkning, kreves imidlertid høyere lønn. Grafisk kan tilpassingen på et gitt tidspunkt framstilles slik:

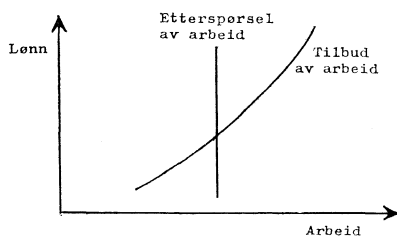

Fig. 2

Dette er den momentane tilpasning. På lengre sikt vil kurvene bli forskjøvet. Etterspørselskurven vil forskyves mot høyre ved øking i kapitalen, og tilbudskurven vil forskyves mot høyre ved økende befolkning. Spesielt merker vi oss at lønnen forblir konstant om begge kurver forskyves relativt like mye.

3. Befolkningsutviklingen.

Befolkningsøkningen er i den klassiske teori en funksjon av lønnsnivået. Det finnes da en bestemt lønn som holder befolkningene på et

konstant nivå. Dette lønnsnivå kan vi si svarer til «eksistensminimum», selv om dette av klassikerne ikke oppfattes i noen snever fysiologisk forstand. Ved høyere lønn vil befolkningen være økende.

4. Sparing.

Det forutsettes i den klassiske teori at profitten bestemmer sparingen. La oss for enkelhets skyld anta at hele profitten spares, d.v.s. akkumuleres som kapital.

Et sentralt spørsmål er nå om vi her kan ha en balansert vekst der alle de variable vokser proporsjonalt, og om denne utvikling kan fortsette på lang sikt med et lønnsnivå vedvarende over eksistensminimum. Dette viser seg å være avhengig av hvilken passuskarakter vi har i produksjonen. Hvis vi har en pari-passu-lov (constant returns to scale), vil en slik utvikling finne sted. Lønnen vil da ligge så mye over eksistensminimum at vi får en avbalansering mellom på den ene side profittraten og dermed investeringen og på den annen side befolkningsutviklingen slik at vi får en proporsjonal forskyvning av begge kurver i diagrammet ovenfor mot høyre. Har vi derimot avtagende utbytte i produksjonen, vil utviklingen på lang sikt gå mot en stasjonært tilstand der lønnsnivået er lik eksistensminimum.

Harrod og Domar

Hovedelementene i Harrod og Domars teorier er følgende:

1. Befolkningsveksten tas som gitt utenfra; den er ikke avhengig av de økonomiske forhold.

2. Spareraten tas som gitt. En bestemt andel av den samlede inntekt vil da bli spart.

3. Investeringene har to effekter: a. En momentan etterspørselseffekt. Denne svarer til Keynes' multiplikatoreffekt. b. En kapasitetseffekt: Investeringene øker beholdningen av produksjonsmidler og gir derved mulighet for økt produksjon på lengre sikt.

4. Med hensyn til faktorforholdet bygger en stort sett på de samme forutsetninger som i den klassiske teori. Dette punktet er imidlertid lite presist utviklet hos Domar. Harrod er mer eksplisitt her og antar at en bestemt mengde kapital gir grunnlag for en bestemt sysselsettning.

5. Harrod innfører akselerasjonsprinsippet som en investeringsatferdst teori. Domar har ingen egentlig teori om investeringsatferden. I hans analyse er investeringene eksogent bestemt, men han diskuterer de økonomiske virkninger av alternative investeringsforløp, og omvendt — han diskuterer hvilket forløp av investeringene som kreves for at en skal nå visse mål, spesielt en vedvarende full kapasitetsutnyttelse.

Domars sentrale resonnement kan skisseres som følger: sett at det (via multiplikatoreffekten) kreves et visst nivå på investeringene for å holde full sysselsetting et bestemt år. Neste år er da kapitalutstyret økt, og det kreves en enda høyere etterspørsel for å utnytte hele produksjonskapasiteten. Vi kan da spørre hvor store investeringer som nå kreves for å holde full sysselsetting. Vi kan så resonnerer tilsvarende år for år framover. Dette gir den velkjente formel: vekstraten = spareraten multiplisert med den koeffisient som uttrykker kapitalens kapasitetsskapende effekt. Domar startet således med å være interessert i Keynes-problemer, men ble så å si utilsiktet brakt inn i vekstproblematikken fordi han hadde bygget inn kapasitetseffekten av investeringene i en forøvrig Keynes-preget modell.

Harrods analyse gir liknende resultater. Men fordi han bringer befolkningsveksten inn, og dessuten eksplisitt antar at faktorforholdet mellom kapital og arbeid er konstant, får han ytterligere balanseproblemer. Harrods analyse gir som konklusjon at hvis vi skal ha en balansert vekstprosess, kreves et ganske bestemt forhold mellom spareraten, akselleratoren og befolkningsveksten. Befolkningsutviklingen bestemmer her hvordan den tilgjengelige arbeidskraft endres. Spareraten og akselleratoren gir kapitalutviklingen. Arbeidskraftsmengde og kapitalutvikling bestemmes altså uavhengig av hverandre. Den blanserte vekst krever imidlertid et bestemt faktorforhold, slik det her er illustrert grafisk:

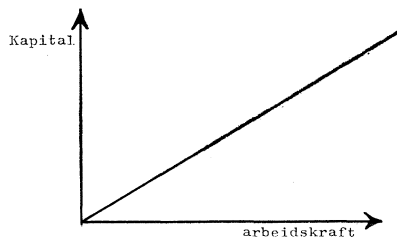

Fig. 3

Det vil da være en ren tilfeldighet om utviklingen av arbeidskraftmengde og kapital blir slik at vi med full sysselsetting av begge kan følge denne faktorstrålen; vi har det såkalte knivseggproblemet. Det kan her tenkes at strålen vil skifte noe i løpet av tiden p.g.a. den tekniske utvikling. Dette svarer til at det gitte faktorforholdet endres. Men en slik utvikling tas av Harrod også som eksogent gitt. Det er da fremdeles en ren tilfeldighet om balansert vekst er mulig. I motsetning til den klassiske vekstteori kan det altså både hos Domar og Harrod oppstå problemer med utnyttelsen av arbeidskraften.

Nyklassisk vekstteori

Vi vil her se nærmere på den nyklassiske vekstteori slik den ble utviklet særlig av Solow og Meade. I denne analysen står selve vekstproblemene i sentrum, men de analyseres på et nytt grunnlag. Forutsetningene og analyseapparatet er i stor utstrekning hentet fra likevektsanalysen. Teoriens hovedelementer er følgende:

1. Vi har en produktfunksjon med substitusjonsmuligheter. Faktorforholdet er således ikke gitt. Faktordiagrammet kan da tegnes opp med isokvanter som i figuren nedenfor.

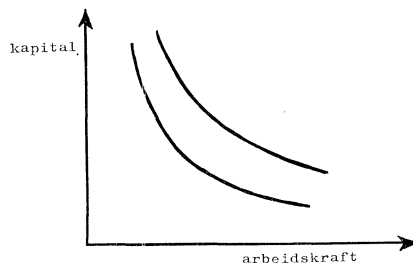

Fig. 4

2. Befolkningsutviklingen betraktes som gitt.

3. Spareraten tas som gitt.

4. Inntektsfordelingen bestemmes endogent; dette skjer ut fra produksjonsfaktorenes grenseproduktivitet. Men inntektsfordelingen har ingen tilbakevirkninger på befolkningsutvikling og sparerate slik som i den klassiske vekstteori.

Med dette opplegget kan det ikke oppstå noen «knivseggproblemer». Den tilstedeværende arbeidskraft og kapitalmengde vil alltid kunne utnyttes. Teoretisk kan enhver faktorkombinasjon realiseres, i det vi har substitusjonsmuligheter.

Vi vil så forutsette at produktfunksjonen er pari-passu og at den arbeidsføre befolkning vokser eksponentielt. Fra et vilkårlig utgangspunkt i faktordiagrammet kan det da vises at utviklingen vil gå mot en bevegelse langs en bestemt faktorstråle, slik det her er illustrert.

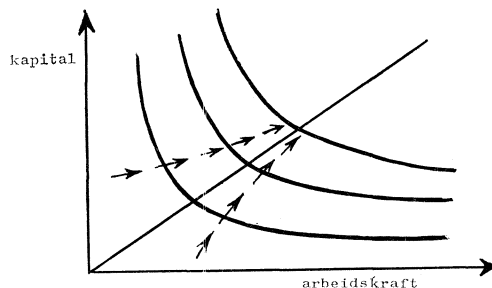

Fig. 5

Vi nærmer oss altså en proporsjonal vekst i kapital og arbeidskraft, til tross for at substitusjonsmulighetene teknisk sett muliggjør helt andre utviklingsbaner. Det faktorforholdet vi

da går mot er imidlertid ikke teknisk bestemt. Hvilken faktorstråle vi her får vil avhenge av spareraten, slik det er vist grafisk:

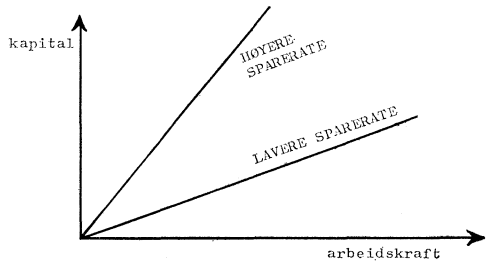

Fig. 6

En høyere sparerate betyr altså at det på lang sikt blir anvendt mer kapital pr. arbeider i produksjonen. Vi kan også illustrere hvordan utviklingen går langs en produktflate i et tredimensjonalt rom:

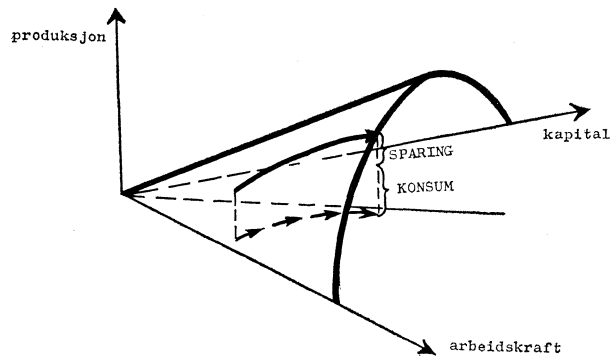

Fig. 7

I et gitt øyeblikk vil vi her befinne oss et bestemt sted i arbeidskraft/kapitalplanet, og tilsvarende på produktflaten. Befolkningsutviklingen bestemmer så bevegelseskomponenten langs arbeidskraftaksen, og sparingen bestemmer bevegelseskomponenten langs kapitalaksen. Resultanten er markert med pilene i «gulvet» i diagrammet. Svarende til denne bevegelsen har vi en bevegelse langs produktflaten markert med den fast optrukne linjen. Når produktflaten representerer en pari-passu-lov, vil en slik bevegelse innebære at vi går mot en rett linje som ligger i produktflaten fra origo. Det innebærer videre at produksjonen pr. arbeider går mot en konstant verdi. Siden grenseproduktivitene ved en pari-passu-produktfunksjon er konstante langs en faktorstråle, vil også grenseproduktivitene, og dermed lønnen, gå mot en konstant verdi. For så vidt likner konklusjonene på de klassiske, men det nivå for produksjon pr. arbeider og for lønnen som en går mot i det nyklassiske tilfellet er bestemt på en helt annen måte. Ved innføring av en «teknologisk trend» — d.v.s. en stadig pågående heving av produktflaten med tiden — vil konklusjonene endres. Da vil vi kunne få stadig økende kapital og pro-

duksjon pr. arbeider på lang sikt, og også stadig økende lønnsnivå. Dette spiller en stor rolle i nyklassisk vekstteori, men det er ikke tid til å gå nærmere inn på det her.

Oppsummering og sammenfatning av teoriene

Vi kan nå stille opp følgende skjematiske oversikt over de eksogene og endogene elementer i de tre hovedtyper av vekstteorier:

	EXOGENT	ENDOGENT
1. Klassisk	Faktorforholdet (arbeidskraft/kapital)	Befolkningsutviklingen, Spareraten, Funksjonell inntektsfordeling.
2. Harrod Domar	Faktorforholdet, Befolkningsutviklingen, Spareraten (Investeringene).	Arbeidsløshet og/eller manglende kapasitetsutnyttelse.
3. Nyklassisk	Befolkningsutviklingen, Spareraten.	Faktorforholdet, Funksjonell inntektsfordeling.

I alle teoriene er selvfølgelig selve vekstraten for produksjonen endogen bestemt. Vi har i skjemaet bare tatt med det som er av interesse for jamføringene.

Harrod-Domar-teorien har vi her innført nye variable, nemlig «arbeidsløshet» og «manglende kapasitetsutnyttelse». Dette er nødvendig av følgende grunn: Som vi ser beholder Harrod-Domar faktorforholdet som eksogent. Dessuten overfører de, i sammenlikning med klassikerne, befolkningsutviklingen og spareraten til de eksogene elementer. Dermed ville modellen bli overbestemt, om ikke effektene kunne «tyte ut» i nye variable. Dette er et annet uttrykk for «knivseggfenomenet», som er omtalt ovenfor.

Den ny-klassiske teori beholder, som Harrod og Domar, befolkningsutviklingen og spareraten som eksogene. Men de kaster faktorforholdet over i gruppen av endogene elementer, og unngår derved «knivseggproblemet».

Vi ser av oppstillingen ovenfor at resultatet av hele denne utvikling er at i den nyklassiske teori er de endogene og eksogene variable blitt helt byttet om i forhold til den klassiske teori. Harrod-Domar teorien kan da oppfattes som et slags mellomstadium hvor en hadde trukket noe over til gruppen av eksogene elementer, men ikke «kompensert» for dette ved å føre andre elementer den motsatte veg.

Også lønnsbestemmelsen er fullstendig motsatt i klassisk og nyklassisk vekstteori. For et bestemt tidspunkt kan den grafisk illustreres som følger:

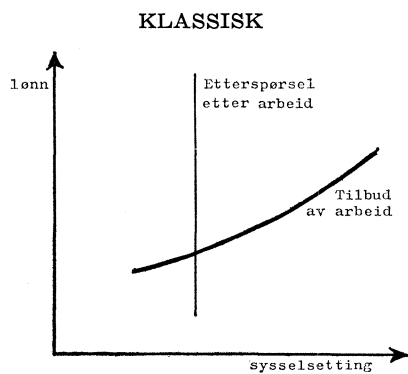

Fig. 8

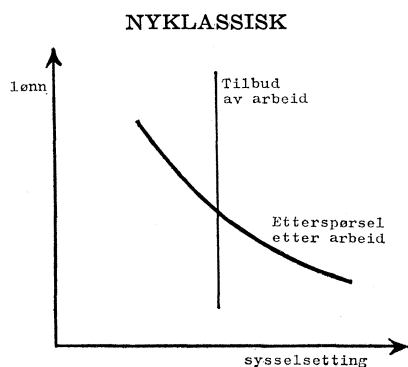

Fig. 9

I den klassiske vekstteori er etterspørselen i øyeblikket gitt ved den tilstedeværende kapitalmengde, mens tilbudet betraktes som elastisk. I den ny-klassiske teori er tilbudet uelastisk, gitt ved befolkningen, mens etterspørselen p.g.a. substitusjonsmulighetene er elastisk. Dette gjelder imidlertid bare på kort sikt. Under utviklingen forskyves som før nevnt begge kurvene.

Det egentlige slektskap mellom den klassiske og nyklassiske teori er at for begge gjelder Say's lov. I klassisk teori antas det at lønnsinntekten i sin helhet går til konsum, mens profitten, uansett hvor stor den er, brukes til investering. I ny-klassisk teori antas det at sparingen avhenger av inntekstnivået, men det forutsettes at sparingen automatisk investeres uansett hvor stor den er. I begge tilfelle kan vi si at Say's lov gjelder, slik at det ikke kan oppstå problemer med samsvaret mellom samlet etterspørsel og samlet produksjonsmulighet. (I enkelte varianter av nyklassiske modeller spiller renten en rolle for å frambringe dette samsvaret.)

I kontrast til disse to trekker Harrod-Domar-teorien Keynesproblemet, d.v.s. den manglende etterspørsel, inn i analysen.

Den utvikling av teoriene som her er beskrevet, må i noen grad sies å svare til utviklingen av de reelle forhold. Det gjelder kanskje mest åpenbart for behandlingen av befolkningsutviklingen. Når det gjelder akseptering eller ikke akseptering av Say's lov, må en kunne si at behandlingen i henholdsvis klassisk/nyklas-

sisk teori på den ene side og Harrod-Domar-teori på den annen side kan forsvares ved at førstnevnte teorigruppe behandler problemet på lengre sikt enn Harrod-Domar. Endelig kan en vel også hevde at substitusjonsforutsetningen er mer realistisk på virkelig lang sikt enn på ikke fullt så lang sikt.

Om vi nå skal forsøke å finne andre sammenhenger mellom klassisk og nyklassisk teori enn det som er nevnt ovenfor, kan vi jamføre den klassiske teoris faste faktorforhold med det faktorforhold som framkommer på lang sikt i den nyklassiske teori.

Vi vil da se noe nærmere på faktorforholdet i den nyklassiske teori. Det er tidligere angitt at utviklingen vil gå mot en bestemt faktorstråle, — hvilken vil avhenge av spareraten, slik det er antydnet grafisk nedenfor.

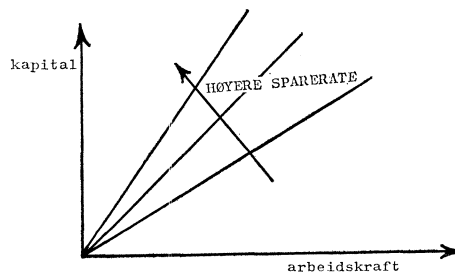

Fig. 10

Det er da av interesse å spørre hvordan konsumet vil være ved utvikling langs disse faktorstråler. Vi kan ikke uten videre gå ut fra at en faktorstråle med mer kapital pr. arbeider gir mer konsum pr. person. Det viser seg at det er en bestemt av alle de mulige faktorstråler som gir maksimalt konsum pr. person; se den nederste illustrasjonen. Dette er den faktorstrå-

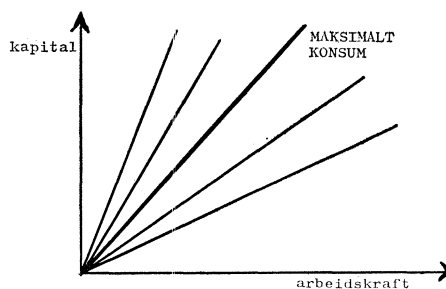

Fig. 11

len der kapitalens grenseproduktivitet er lik befolkningens vekstrate (begge oppfattet som presenter). En kan spørre hvorfor vi ikke får høyere konsum pr. person ved utvikling langs en faktorstråle som svarer til enda mer kapital pr. arbeider. Forklaringen er at hvis befolkningen vokser, og vi har meget kapital pr. arbeider, kreves det en høy sparing for at kapitalen pr. arbeider skal bli opprettholdt. Denne sparing skjer på bekostning av konsumet.

Til faktorstrålen for maksimalt konsum

svarer en bestemt sparerate. Denne svarer til det som er blitt kalt «the golden rule of accumulation». Langs denne faktorstrålen, hvor vi har maksimalt konsum pr. arbeider, skal iflg. det som er nevnt ovenfor, kapitalens grenseproduktivitet være lik befolkningens vekstrate. Det kan vises at dette (forutsatt pari-passu) innebærer at samlet konsum blir lik arbeidets grenseproduktivitet multiplisert med antallet arbeidere. Om videre produksjonsfaktorene avlønnes etter grenseproduktivitetene, vil konsumet være lik lønssummen, og sparingen (investeringen) være lik profitten. Vi kan således i den nyklassiske teori utlede som et normativt resultat en konklusjon som svarer til en av de forutsetninger som gjaldt for den klassiske teori.

Hermed er det imidlertid ikke gitt noe egentlig svar på de valgproblemet vi i virkeligheten står overfor når spareraten skal fastlegges. I resonnementet ovenfor valgte vi mellom faktorstråler, men vi kan ikke momentant komme på den faktorstråle vi ønsker. Egentlig skal vi velge mellom utviklingsbaner fra det punktet vi befinner oss i, og det svarer til den kombinasjon av arbeid og kapitalbeholdning som vi har overtatt fra fortiden. For å finne ut hvor fort vi skal bevege oss mot den valgte faktorstrålen må vi bringe inn flere vurderingselementer, så som en nyttefunksjon og eventuelt en diskonteringsfaktor som uttrykker vår preferanser i valg mellom øyeblikkelig og framtidig nytte. Vi får da et optimaliseringsproblem av liknende art som det som ble behandlet av F. P. Ramsey i en grunnleggende artikkel så langt tilbake som i 1928.

Sammenfattende kan vi nå si at såvel klassisk som nyklassisk teori tar sikte på å forklare utviklingen på meget lang sikt. Harrod og Domar derimot, behandler økonomisk vekst på såvidt kort sikt at konjunkturfenomener og vekstfenomener er nærmest sideordnet. Dette passer med hva vi tidligere har sagt om at Say's lov gjelder for klassisk og nyklassisk teori. Det er rimelig å legge mindre vekt på avvik fra oppfyllelse av Say's lov når en behandler problemer på meget lang sikt. At Say's lov ikke er oppfylt, er på den annen side meget viktig for problemer på kortere sikt. Videre er Harrod-Domar-forutsetningene om fast faktorforhold rimelige på kort sikt. På lang sikt vil det være større substitusjonsmuligheter.

Til avslutning vil jeg skissere en syntese av de ekstreme forutsetningene om fast faktorstråle eller substitusjon i produksjonen som de ovenfor gjennomgåtte teorier bygger på. Vi kan da anta at det til enhver tid er substitusjonsmuligheter i forbindelse med de investeringer som skal gjøres. For kapitalutstyr som allerede er installert og tatt i bruk, er imidlertid faktorforholdet «fastfrosset» slik det opprinnelig ble valgt. Situasjonen før og etter at investeringene er foretatt kan da illustreres slik:

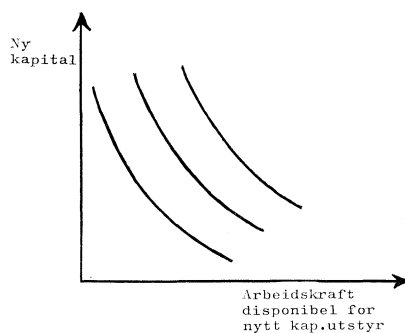

Fig. 12

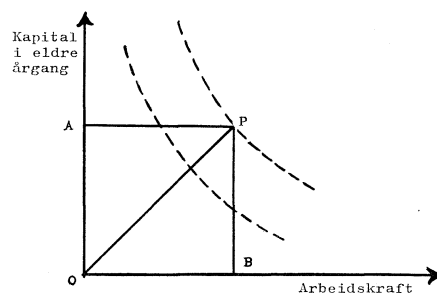

Fig. 13

Diagrammet figur 12 illustrerer isokvante og valgmulighetene vi har med hensyn til kombinasjoner av arbeid og kapital ved de investeringer vi skal foreta. De prikkede isokvante illustrerer de valgmulighetene vi hadde dengang vi foretok investeringene i en eldre «årgang» av kapitalutstyret. Faktisk foretok vi valget P, d.v.s. vi investerte en kapitalmengde OA i slik form at den ble kombinert med arbeidsinnsatsen OB. Når først utstyret har fått fysisk form, må vi da for denne «årgangs» vedkommende holde oss til det faktorforholdet som svarer til strålen OP. Dette opplegget gir muligheter for å forklare flere fenomener som det ikke er noen plass for i nyklassisk teori med fulle substitusjonsmuligheter, f.eks. at produksjonsutstyr kan bli foreldet og tas ut av bruk selv om det ikke er fysisk utslitt — noe som er et velkjent og viktig fenomen i praksis. Alt i alt gir dette opplegget mulighet for å ta i betraktning slike substitusjonsmuligheter som opplagt er av betydning på virkelig lang sikt, samtidig som det innebærer slik teknisk stivhet på noe kortere sikt som gjør det mulig å analysere problemer av litt mindre langsiktig art på en noenlunde realistisk måte.

LITTERATUR:

- Leif Johansen: «Klassikernes Økonomiske System fra et Velferdsteoretisk Synspunkt,» Statsøkonomisk Tidsskrift (1962).
R. F. Harrod: «An Essay in Dynamic Theory,» The Economic Journal (1939).
R. F. Harrod: «Towards a Dynamic Economics,» (1948 og senere utg.)
E. D. Domar: «Essays in the Theory of Economic Growth,» (1957) (Spesielt essay III, opprinnelig trykt i Econometrica, 1946). Fors. neste side.

Intervju med Gunnar Hellesen og Ragnar Christiansen

OVER FRA SIDE 22

muligheter til å skaffe seg inntekter som det offentlige. Allikevel må man være oppmerksom på at det er en grense for offentlig innsats som ikke må overskrides uten betydelige skadevirkninger.

R. C.: Det må satses bevisst på en sterkere økning av fellesforbruket i samfunnet, og konsekvensen av dette blir at den offentlige disponerte andel av ressursene gjennom de offentlige budsjetter vil vise en stigende tendens i åra framover. Vi etterspør i stigende grad slike gode som bare det offentlige kan gi oss.

Tror dere at vi i dag har funnet en rimelig balansegang mellom offentlig og privat etterspørsel?

G. H.: Skal en basere sin mening på de mange henvendelser en får fra flere hold, synes dette ikke å være tilfellet. Vi merker en meget sterk pågang, fra for eksempel kredittinstitusjoner, men også fra andre som er direkte berørt av de krav det offentlige stiller til dem. Jeg er langt på vei enig i at det offentlige må øke sin innsats på en rekke felter, men personlig synes jeg at det private bør bli bedre tilgodesett enn tilfellet har vært til nå.

R. C.: Til tross for at vi har strukket investeringsvirksomheten til den ytterste yteevne, har vi likevel ikke levd over evne når det gjelder forbruk til privat og offentlige formål. Det private næringsliv synes å ha blitt tilgodesett i meget stor grad.

-
- G. A. Feldmans modell (opprinnelig fra 1928) er lettest tilgjengelig i den framstilling som er gitt av Domar, se essay IX i den ovenfor nevnte bok.
- P. C. Mahalanobis: «The Approach of Operations Research to Planning in India,» 1963. (Modellen ble opprinnelig framstilt i en artikkel i Sankhya, 1953.)
- R. M. Solow: «A Contribution to the Theory of Economic Growth,» Quarterly Journal of Economics, 1956.
- J. E. Meade: «A Neo-Classical Theory of Economic Growth,» 1961.
- F. P. Ramsey: «A Mathematical Theory of Saving,» The Economic Journal, 1928.
- J. Robinson: «Essays in the Theory of Economic Growth,» 1962 (Spesielt pp. 120—136 om «A Neo-Classical Theorem»).
- Leif Johansen: «Substitution versus Fixed Production Coefficients in the Theory of Economic Growth; a Synthesis,» Econometrica 1959.
- E. S. Phelps: «Substitution, Fixed Proportions, Growth and Distribution,» International Economic Review, 1963.

FRA VÅRENS FORELESNINGER I FREDRIKSGATE

Fra forelesningskatalogen for vårsemestret sakser vi følgende:

Universitetslektor *Kåre Edvardsen* foreleser om operasjonsanalyse, mandag 12.15—14.00, første gang 16. januar, og om bedriftsøkonomiske emner, torsdag 18.15—20.00, første gang 19. januar.

Professor *Leif Johansen* leder seminar i teoretisk økonomi fortrinnsvis beregnet på stipendiater, vitenskapelige assistenter og andre som er interessert i studium utover embetseksamen onsdag 16.15—18.00 i Lille seminarrom. Han foreleser også over makroøkonomisk planlegging, tirsdag 9.15—10.00 og fredag 13.15—15.00, første gang 17. januar.

Dosent *Tore Thonstad* foreleser om arbeidsproblemer, yrkesfordeling m. v., torsdag 10.15—11.00, første gang 19. januar.

Dosent *Fritz C. Holte*, foreleser om Aukrustutvalgets innstilling, fredag 18.15—20.00, første gang 20. januar, siste gang 3. februar.

Byråsjef *Per Schreiner*, foreleser om samfunnsøkonomiske investeringskriterier, belyst ved eksempler fra norsk økonomi, fredag 10. februar og fredag 17. februar 18.15—20.00.

Forsker *Arne Amundsen*, foreleser over utvalgte økonometriske emner, tirsdag 18.15—19.00, første gang 17. januar.

Der ikke annet er angitt holdes forelesningen i Store Auditorium, Fredriksgate 3.

Forskerstipend fra Norsk Utviklingshjelp

Norsk Utviklingshjelps styre har gitt generalsekretæren fullmakt til i samråd med Norges Almenvitenskapelige Forskningsråd å kunnngjøre og utdele et forskerstipend på inntil kr. 40 000.

Formålet med dette stipend er å oppmuntre til vitenskapelig arbeid om utviklingshjelp eller om problemer fra utviklingsland med tilknytning til utviklingsproblematikken.

The Secretariat of the
EUROPEAN FREE TRADE ASSOCIATION
in Geneva

has a vacancy in its Economic Department for a

STATISTICIAN

A degree in Statistics is required, with practical experience in the use of statistical methods and sources in the economic field. Ability to read and speak English is essential and applicants should be nationals of EFTA member countries.

Salary, grade P.2/3, from about Sw.Fr. 31,500 per annum according to age, experience and qualifications, is tax-free and various allowances are also payable. The appointment will be for one or two years in the first instance.

Application forms may be obtained from:

Administrative Department, EFTA,
32, Chemin des Colombettes, 1211 - Geneva 20.

Norsk/svensk tollunion

**Fra adm. direktør Jan Didriksen, Norges
Industriforbund har vi mottatt følgende:**

I Sosialøkonomen for 9. nov. 1966 har direktør Thor Støre en artikkel om «En norsk/svensk økonomisk union», hvor han bl.a. uttaler følgende:

«Det sterkt Høyrepregede organ «Morgenbladet» overrasket alle for en tid siden med et spesialnummer om norsk/svensk samarbeide. Spesielt gledelig var uttalelser fra fremtredende norske industrifolk i artikler i spesialnummeret. Adm. direktør Jan Didriksen i Norges Industriforbund gikk nærmest åpenlyst inn for en norsk/svensk tollunion.»

Det er riktig at jeg i «Morgenbladet» for 31/8 skrev en artikkel om «Et svensk-norsk hjemmemarked». I artikkelen ga jeg innledningsvis en analyse av utviklingen innen EFTA-området, hvor jeg konkluderte med at EFTA, selv etter fjernelsen av alle tollskranker, ikke vil bli et hjemmemarked for norsk industri. Jeg uttalte at «et hjemmemarked forutsetter et langt videre fellesskap enn bare tollfrihet. Et hjemmemarked er basert på enhetlig næringslovgivning, skatte- og avgiftsregler, samordnet finans- og kredittvesen, felles arbeidsmarked, fri etableringsrett og enhetlig industri- og handelspolitikk.»

Jeg ga deretter en vurdering av utviklingen av den svensk-norske samhandel som har vist en for begge parter gledelig stigning i de senere år. Som avslutning på vurderingen av den svensk-norske samhandel, uttalte jeg: «Selvsagt gjenstår det meget før man kan tale om et reelt svensk-norsk hjemmemarked. Spørsmålet er om man nå i begge land mer bevisst bør gå inn for å skape et slikt hjemmemarked.»

Skulle man svare ja på det spørsmål jeg stilte, må man selvsagt overveie å styrke det svensk-norske samarbeide på enkelte av de felter som jeg har nevnt under EFTA-analysen. At en utbygning av de svensk-norske relasjoner skulle innebære etablering av en svensk-norsk tollunion, har jeg ikke antydnet, langt mindre «åpenlyst gått inn for». En isolert svensk-norsk tollunion anser jeg i dagens situasjon for ganske urealistisk.

Det må være meg tillatt å karakterisere direktør Støres fortolkning av min artikkel med følgende velkjente gruk av Kumbel:

«En yndet form for polemikk
bestaar i det probate trikk
at dutte folken mening paa
hvis vanvid alle kan forstaa.»

Svar fra ass. direktør Thor Støre.

Herr redaktør.

I anledning av direktør Didriksens tilsvaer til min artikkel i «Sosialøkonomen» om «En svensk/norsk økonomisk union» ber jeg om å få presisert følgende:

Det «hjemmemarked» direktør Didriksen definerte i «Morgenbladet» av 31. august 1966 og som han selv siterer i Deres tidsskrift er ikke noe annet enn en «økonomisk union» eller et «økonomisk fellesskap». Hvert enkelt element i hans hjemmemarked har f. eks. sine paralleller i Romatraktaten. En økonomisk union må selvsagt inneholde en «tollunion», altså ha felles ytre tollsatser. Jeg går ut fra at direktør Didriksen med en «enhetlig handelspolitikk», som er et av kriteriene i hans hjemmemarked, også forutsetter felles tollsatser mot tredjeland.

Jeg vil gjerne sitere noe mer enn det direktør Didriksen selv gjør fra sin artikkel i «Morgenbladet». Etter å ha definert sitt «hjemmemarked» uttalte han bl. a.: «Selv om EFTA som helhet ikke vil kunne bli et hjemmemarked for Norge, synes mulighetene for å utvikle et slikt hjemmemarked å være tilstede på den skandinaviske halvøy mellom Sverige og Norge». Han konkluderte artikkelen med å si: «Et slikt hjemmemarked vil utvilsomt være av stor betydning for industrien i begge land». (Utthevelsene foretatt av meg).

Både disse sitater og de han selv refererer i sitt tilsvaer, vitner om en sterk positiv innstilling til et mer vidtgående samarbeid mellom de to

Forts. side 32

SIVILØKONOM/SOSIALØKONOM

DISTRIBUSJONSØKONOMI

Ved vårt Hovedkontor i Oslo er det stilling ledig for en yngre sosial- eller siviløkonom i vår nylig opprettede Avdeling for Distribusjonsøkonomi, underlagt salgsdirektøren.

Avdelingen har som oppgave å gjennomføre integrerte utredninger innen distribusjonsområdet (systemer vedrørende ledelse, koordinering og kontroll av alle funksjoner mellom fabrikk og marked). Avdelingen skal i denne henseende foreta analyse, planlegging, kalkulasjon og vurdering.

Den som ansettes, vil få anledning til å delta i alle faser av dette arbeidet med hovedvekt på de økonomiske og kalkulasjonsmessige aspekter ved oppgavene. Stillingen gir muligheter for en stor grad av selvstendighet i arbeidet, samt til deltagelse i et bredt samarbeid med andre tekniske og merkantile instanser i Selskapet.

Søknad, bilagt bekreftede avskrifter av attester og vitnesbyrd som ikke returneres, sendes snarest mulig til

Personaletaten, Bygdøy allé 2, Oslo 2

land enn det som skjer innen rammen av såvel det nåværende nordiske samarbeide som EFTA-samarbeidet. Når vi så tar i betraktning at artikkelen ble slått stort opp som den første i «Morgenbladets» spesialnummer om svensk/norsk samarbeide, finner jeg ikke at det med noen som helst grunn kan rettes kritikk mot meg fordi jeg svevde i en viss villfarelse inntil direktør Didriksen nå omsider selv har bragt en avklaring.

Jeg konstaterer i denne forbindelee at direktør Didriksen ikke reserverte seg før det var gått 3 ½ måned, og etter at det var oppstått en helt annen markedssituasjon i Norge som følge av Wilsons initiativ. Alt den 5. september siter- te jeg fra direktør Didriksens artikkel i en radiodebatt i Kringkastingen og påpekte at det her i realiteten var snakk om en tollunion. Den 9. september hadde «Næringsrevyen Norsk Handel» en artikkel, «Nye markedssignaler fra norsk industri?», hvor de viktigste avsnitt av artikkelen ble sitert. Næringsrevyen anbefalte bl. a. at man burde «vurdere de to siste avsnitt (i artikkelen) én gang til. Det er såvisst ingen ufornuftig vurdering av situasjonen, selv om den ikke er helt vanlig, og vi er spent på hvilke spor den vil sette i vår hjemlige markedssde- batt». Bladet refererte også de forskjellige ele-

menter i hans «hjemmemarked», dvs. den øko- nomiske union, og sluttet med å si: «Nå gikk han ikke uttrykkelig inn for å gjennomføre alt dette, men vi tillegger det likevel atskillig be- tydning at Didriksen har valgt å slå an en slik tone. Det *kan* innlede et skifte i vår markedssde- batt». Jeg skulle tro at dette var grunnlag nok for at han allerede da kunne ha presisert sin oppfatning nærmere. Det skjedde ikke. Det gjorde det heller ikke når «Morgenbladet» den 12. september gjenga hele Næringsrevyens artik- kel.

Jeg vil samtidig be om å få presisert bakgrun- nen for at jeg deltok med et forberedt innlegg i debatten i Sosialøkonomisk Samfunn den 6. desember om «Er vi på vei inn i Europa på ny?» Jeg ble anmodet om å delta fordi jeg hadde en noe avvikende oppfatning fra de mer typiske EEC-tilhengere som også var trukket inn. Den- ne min oppfatning springer ut av en *alminne- lig politisk* interesse fra min side, og jeg uttalte meg da selvsagt på rent personlig grunnlag og ikke på vegne av den organisasjon jeg til daglig arbeider i. Dette var også en uttalt forutsetning fra min side. Dessverre ga møtelederen ikke inntrykk av helt ut å være klar over denne for- utsetning.

SOSIALØKONOMISK EMBETSEKSAMEN 1966

STUDENTSTATISTIKK

Antall studenter ved det sosialøkonomiske studium vokser stadig. Tall for høstsemesteret 1966, beregnet på grunnlag av Sosialøkonomisk Institutt's studentregister, er nå offentliggjort. Tallene, som viser studentmassens fordeling på de ulike trinn i studiet, er sammenliknet med tall for de tre foregående høstsemestre.

	Høstsem. 1963	Høstsem. 1964	Høstsem. 1965	Høstsem. 1966
Studenter som har fullført ett eller flere obligatoriske kurs..	141	175	177	168
Studenter som har tatt forberedende prøve i matematikk	105	146	199	232
Studenter som har tatt det økonomiske avsnitt av I. avdelings eksamen	24	56	85	117
Studenter som har fullført I. avdelings eksamen	61	72	87	119
Studenter som fullførte sosialøkonomisk embetseksamen	7	10	9	19
Antall studenter i alt.	338	459	557	655

KANDIDATSTATISTIKK

Den nye studieordning for det sosialøkonomiske studium har nå vært i virksomhet i vel 5 år, og 61 kandidater har blitt utdannet etter denne ordning. Kandidatene fordeler seg på år og semester på følgende måte:

1963	II	1
1964	I	7
	II	6
1965	I	11
	II	8
1966	I	9
	II	19

1. AVDELINGS EKSAMEN

VÅRSEMESTRET:

	Hoved- karakter
Andersen, Erik Marius	2,86
Andersen, Valter Angell	2,80
Andreassen, Tormod	2,77
Baldersheim, Sigurd I.	2,75
Bergh, Harald Charles	2,80
Bergsløkken, Leif Helge	2,87
Bjørkelund, Ole	2,50
Brannsten, Per Halvdan	2,51
Danielsen, Åge Jan	2,60
Dedekam, Anders	2,66
Dehli, Dag	2,81
Fredriksen, Birger J.	2,67
Gabrielsen, Arne	2,53
Gulbrandsen, Kjell Ø. B.	2,67
Gulbrandsen, Thor-Eirik	2,90
Gunnarson, Roger Trygve	2,65
Gregersen, Jan Morgan	2,76
Gåsemyr, Svein Råmund	2,69
Haga, Svein	2,87
Hansen, Jan	2,88
Hansen, Stein	2,78
Hanssen, Terje	2,98
Haugland, Oddvar	2,66
Ilebrekke, Jan Edvard	2,64
Kiøsterud, Tore Wexelsen	2,67
Kubberud, Tor	2,96
Langsether, Åsmund	2,49
Lysestøl, Peder Martin	2,89
Løvhaug, Magne	2,69
Mathiesen, Asbjørn	2,74
Melhus, Kari	2,89
Myhre-Jensen, Kjell	2,77
Normann, Terje	2,84
Pedersen, Arne Gaute	3,04
Pedersen, Dag Harald	2,60
Ross, Knud Zimmer	2,59
Ruud, Terje	2,70
Stensland, Per Reidar	3,00
Sivertsen, Arne K.	2,85
Skrede, Kari Oddlaug	2,78
Skuggen, Odd Harald	2,87
Thur, Truls Bjarne	2,54
Winge, John Asbjørn	2,78
Østmoe, Knut	2,54

HØSTSEMESTRET:

Andreassen, Tormod	2,56
Bøen, Magnus	2,64
Eide, Erling A. M.	2,63
Eidem, Kåre Magnus	2,90
Ellingsen, Sigurd H.	2,75
Fiskeseth, Oddvar B.	3,04
Fredriksen, Birger	2,50
Gabrielsen, Arne	2,43
Hansen, Sigurd B.	2,83
Hellebust, Håkon A.	2,75
Haaland, Kjell Asbjørn	2,71
Lier, Dag Armund	2,85
Mathisen, Asbjørn	2,58
Mittelbach, Erik Willy	2,92
Ohm, Maj Benedicte	2,93
Røen, Per	2,96
Seip, Didrik Arup	2,77
Selvik, Tore	2,79
Sæther, Arild	2,45
Sørensen, Geir Moe	2,95
Østre, Stein	2,89
Øvstedal, Lasse	2,87

2. AVDELING EKSAMEN

	Skriftlige prøver					Muntlig prøve	Hovedkarakterer	
	Teoretisk økonomi		Nærings- økonomi	Penge- og finans- lære	Selvvalgt fag		II. avd.	Embets- eksamen
	Oppg. A	Oppg. B						
VÅRSEMESTERET:					Bedrifts- økonomi			
Blindheim, Stein	2,90	2,80	2,60	2,70	2,75	2,81	2,77	2,77
Holdahl, Hans A.	2,70	2,80	2,90	2,85	3,50	2,71	2,87	2,79
Johansen, Finn Arne	2,60	2,65	2,60	3,50	2,50	2,75	2,76	2,76
					Inter- nasjonal økonomi			
Bruland, John	2,35	3,45	2,70	2,55	2,60	2,91	2,79	2,73
Dahl, Hans Erik	2,50	2,60	2,75	2,90	2,45	2,58	2,62	2,63
Horringmo, Hans	2,35	2,70	2,80	2,85	2,55	2,77	2,69	2,66
Lykke, Knut Hemning	2,55	2,65	2,65	2,45	2,60	2,63	2,60	2,57
					Økono- metri			
Magnussen, Olaf A.....	2,35	2,55	2,50	2,30	2,45	2,30	2,39	2,41
HØSTSEMESTRET:					Bedrifts- økonomi			
Einarsen, Einar Ø.....	2,80	2,80	2,75	3,25	2,60	2,76	2,81	2,81
Heltne, Nils Olav	3,40	2,70	3,30	3,10	2,95	3,05	3,08	2,95
Holter, Per Chr.	2,80	2,60	2,85	2,80	2,90	2,83	2,80	2,82
Kure, Per Jon	2,75	3,20	2,50	2,45	2,50	2,69	2,68	2,63
Larssen, John T.	2,95	2,95	2,80	2,65	3,25	2,89	2,91	2,79
Sand, Svein	2,90	2,70	2,85	2,80	3,20	2,95	2,91	2,94
Aandahl, Svein	3,00	3,35	3,30	2,60	2,70	2,97	2,98	2,92
					Inter- nasjonal økonomi			
Christiansen, Johan	2,90	2,85	2,90	2,70	2,80	2,74	2,80	2,80
Fjermeros, Knut S. K.	3,00	2,80	2,85	2,95	3,00	2,77	2,87	2,88
Flø, Hallvard	2,70	2,40	2,65	2,90	2,70	2,63	2,66	2,70
Forberg, Hans H.	3,20	2,45	2,75	3,00	3,50	2,91	2,96	2,83
Nybø, Gunnar Hans	3,05	2,80	3,50	2,95	2,65	2,69	2,89	2,81
Svensson, Arild	2,50	2,75	3,40	2,75	3,30	2,68	2,85	2,81
					Rettslære			
Killi, Steinar	3,10	3,50	2,80	2,40	2,85	2,77	2,88	2,88
					Økono- metri			
Andersen, Erling S.....	2,45	2,05	2,45	2,10	2,20	2,42	2,31	2,38
Bettum, Berit	3,15	2,80	2,70	2,60	2,60	2,62	2,72	2,53
Steina, Per	3,50	2,75	2,80	2,65	3,10	2,82	2,91	2,71
Sørsveen, Åge R.....	2,40	2,70	2,60	2,50	2,35	2,47	2,50	2,44

En kandidat ønsket ikke sitt navn offentliggjort.

SOSIALØKONOMISK EMBETSEKSAMEN 1966

STUDENTSTATISTIKK

Antall studenter ved det sosialøkonomiske studium vokser stadig. Tall for høstsemesteret 1966, beregnet på grunnlag av Sosialøkonomisk Institutt's studentregister, er nå offentliggjort. Tallene, som viser studentmassens fordeling på de ulike trinn i studiet, er sammenliknet med tall for de tre foregående høstsemestre.

	Høstsem. 1963	Høstsem. 1964	Høstsem. 1965	Høstsem. 1966
Studenter som har fullført ett eller flere obligatoriske kurs..	141	175	177	168
Studenter som har tatt forberedende prøve i matematikk	105	146	199	232
Studenter som har tatt det økonomiske avsnitt av I. avdelings eksamen	24	56	85	117
Studenter som har fullført I. avdelings eksamen	61	72	87	119
Studenter som fullførte sosialøkonomisk embetseksamen	7	10	9	19
Antall studenter i alt.	338	459	557	655

KANDIDATSTATISTIKK

Den nye studieordning for det sosialøkonomiske studium har nå vært i virksomhet i vel 5 år, og 61 kandidater har blitt utdannet etter denne ordning. Kandidatene fordeler seg på år og semester på følgende måte:

1963	II	1
1964	I	7
	II	6
1965	I	11
	II	8
1966	I	9
	II	19

1. AVDELINGS EKSAMEN

VÅRSEMESTRET:

	Hoved- karakter
Andersen, Erik Marius	2,86
Andersen, Valter Angell	2,80
Andreassen, Tormod	2,77
Baldersheim, Sigurd I.	2,75
Bergh, Harald Charles	2,80
Bergsløkken, Leif Helge	2,87
Bjørkelund, Ole	2,50
Brannsten, Per Halvdan	2,51
Danielsen, Åge Jan	2,60
Dedekam, Anders	2,66
Dehli, Dag	2,81
Fredriksen, Birger J.	2,67
Gabrielsen, Arne	2,53
Gulbrandsen, Kjell Ø. B.	2,67
Gulbrandsen, Thor-Eirik	2,90
Gunnarson, Roger Trygve	2,65
Gregersen, Jan Morgan	2,76
Gåsemyr, Svein Råmund	2,69
Haga, Svein	2,87
Hansen, Jan	2,88
Hansen, Stein	2,78
Hanssen, Terje	2,98
Haugland, Oddvar	2,66
Ilebrekke, Jan Edvard	2,64
Kiøsterud, Tore Wexelsen	2,67
Kubberud, Tor	2,96
Langsether, Åsmund	2,49
Lysestøl, Peder Martin	2,89
Løvhaug, Magne	2,69
Mathiesen, Asbjørn	2,74
Melhus, Kari	2,89
Myhre-Jensen, Kjell	2,77
Normann, Terje	2,84
Pedersen, Arne Gaute	3,04
Pedersen, Dag Harald	2,60
Ross, Knud Zimmer	2,59
Ruud, Terje	2,70
Stensland, Per Reidar	3,00
Sivertsen, Arne K.	2,85
Skrede, Kari Oddlaug	2,78
Skuggen, Odd Harald	2,87
Thur, Truls Bjarne	2,54
Winge, John Ashbjørn	2,78
Østmoe, Knut	2,54

HØSTSEMESTRET:

Andreassen, Tormod	2,56
Bøen, Magnus	2,64
Eide, Erling A. M.	2,63
Eidem, Kåre Magnus	2,90
Ellingsen, Sigurd H.	2,75
Fiskeseth, Oddvar B.	3,04
Fredriksen, Birger	2,50
Gabrielsen, Arne	2,43
Hansen, Sigurd B.	2,83
Hellebust, Håkon A.	2,75
Haaland, Kjell Asbjørn	2,71
Lier, Dag Amund	2,85
Mathisen, Asbjørn	2,58
Mittelbach, Erik Willy	2,92
Ohm, Maj Benedicte	2,93
Røen, Per	2,96
Seip, Didrik Arup	2,77
Selvik, Tore	2,79
Sæther, Arild	2,45
Sørensen, Geir Moe	2,95
Østre, Stein	2,89
Øvstedal, Lasse	2,87

2. AVDELING EKSAMEN

	Skriftlige prøver					Muntlig prøve	Hovedkarakterer	
	Teoretisk økonomi		Nærings- økonomi	Penge- og finans- lære	Selvvalgt fag		II. avd.	Embets- eksamen
	Oppg. A	Oppg. B						
VÅRSEMESTERET:					Bedrifts- økonomi			
Blindheim, Stein	2,90	2,80	2,60	2,70	2,75	2,81	2,77	2,77
Holdahl, Hans A.	2,70	2,80	2,90	2,85	3,50	2,71	2,87	2,79
Johansen, Finn Arne	2,60	2,65	2,60	3,50	2,50	2,75	2,76	2,76
					Inter- nasjonal økonomi			
Bruland, John	2,35	3,45	2,70	2,55	2,60	2,91	2,79	2,73
Dahl, Hans Erik	2,50	2,60	2,75	2,90	2,45	2,58	2,62	2,63
Horringmo, Hans	2,35	2,70	2,80	2,85	2,55	2,77	2,69	2,66
Lykke, Knut Hemning	2,55	2,65	2,65	2,45	2,60	2,63	2,60	2,57
					Økono- metri			
Magnussen, Olaf A.....	2,35	2,55	2,50	2,30	2,45	2,30	2,39	2,41
HØSTSEMESTRET:					Bedrifts- økonomi			
Einarsen, Einar Ø.....	2,80	2,80	2,75	3,25	2,60	2,76	2,81	2,81
Heltne, Nils Olav	3,40	2,70	3,30	3,10	2,95	3,05	3,08	2,95
Holter, Per Chr.	2,80	2,60	2,85	2,80	2,90	2,83	2,80	2,82
Kure, Per Jon	2,75	3,20	2,50	2,45	2,50	2,69	2,68	2,63
Larssen, John T.	2,95	2,95	2,80	2,65	3,25	2,89	2,91	2,79
Sand, Svein	2,90	2,70	2,85	2,80	3,20	2,95	2,91	2,94
Aandahl, Svein	3,00	3,35	3,30	2,60	2,70	2,97	2,98	2,92
					Inter- nasjonal økonomi			
Christiansen, Johan	2,90	2,85	2,90	2,70	2,80	2,74	2,80	2,80
Fjermeros, Knut S. K.	3,00	2,80	2,85	2,95	3,00	2,77	2,87	2,88
Flø, Hallvard	2,70	2,40	2,65	2,90	2,70	2,63	2,66	2,70
Forberg, Hans H.	3,20	2,45	2,75	3,00	3,50	2,91	2,96	2,83
Nybø, Gunnar Hans.....	3,05	2,80	3,50	2,95	2,65	2,69	2,89	2,81
Svensson, Arild	2,50	2,75	3,40	2,75	3,30	2,68	2,85	2,81
					Rettslære			
Killi, Steinar	3,10	3,50	2,80	2,40	2,85	2,77	2,88	2,88
					Økono- metri			
Andersen, Erling S.....	2,45	2,05	2,45	2,10	2,20	2,42	2,31	2,38
Bettum, Berit	3,15	2,80	2,70	2,60	2,60	2,62	2,72	2,53
Steina, Per	3,50	2,75	2,80	2,65	3,10	2,82	2,91	2,71
Sørsveen, Åge R.....	2,40	2,70	2,60	2,50	2,35	2,47	2,50	2,44

En kandidat ønsket ikke sitt navn offentliggjort.